

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

**Osmijazyčný slovník ze 16. století (rok vydání 1586) a
analýza jeho slovní zásoby z hlediska tematického**

Diplomová práce

Autor práce: Vladimíra Ptáčková

Vedoucí práce: PaedDr. Dagmar Švermová

Praha 2010

Prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Praze dne 19. listopadu 2010

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PaedDr. Dagmar Švermové za odborné vedení, pomoc a poskytnuté rady při zpracování diplomové práce a za čas, který této práci věnovala. Dále bych ráda poděkovala paní Mgr. Magdaléně Šustové z Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze za poskytnutí slovníku v elektronické podobě a cenné rady při zpracování práce, a paní PhDr. Jaroslavě Kašparové z Knihovny Národního muzea v Praze za pomoc a další nápady při psaní diplomové práce.

OBSAH

I. ÚVOD.....	6
II. TEORETICKÁ ČÁST	8
2.1 LEXIKOGRAFIE.....	8
2.1.1 Slovníky – definice, charakteristika a rozdělení.....	8
2.1.2 Překladové slovníky.....	11
2.1.3 Konverzační příručka.....	13
2.2 VÝVOJ SLOVNÍKŮ A KONVERZAČNÍCH PŘÍRUČEK.....	14
2.2.1 České slovníkářství.....	14
2.2.1.1 Počátky vývoje českého slovníkářství (do konce 15. století)	14
2.2.1.2 Období humanismu – 16. století	15
2.2.1.3 Slovníkářství v 17. století.....	17
2.2.1.4 Slovníky 18. a počátku 19. století; nástup obrozeneckého slovníkářství.....	18
2.2.1.5 Slovníková tvorba ve 20. století	19
2.2.2 Vývoj konverzačních příruček.....	20
2.2.3 Ambrosius Calepinus.....	21
2.3 KAŽDODENNÍ ŽIVOT V EVROPĚ 16. STOLETÍ.....	23
2.3.1 Život na vesnici.....	23
2.3.2 Život ve městě.....	25
2.3.3 Obchod a pracovitost	26
2.3.4 Cestovatelství.....	27
2.3.5 Bydlení.....	28
2.3.6 Jídlo.....	29
III. PRAKTICKÁ ČÁST	31
3.1 OSMIJAZYČNÝ SLOVNÍK Z LET 1585-1586 VE SBÍRKÁCH PEDAGOGICKÉHO MUZEA V PRAZE.....	31
3.1.1 Popis slovníku.....	31
3.1.2 Překlad do českého jazyka.....	31
3.1.3 Úvod pro uživatele slovníku	33
3.1.4 Konverzační příručka.....	34

3.1.4.1 První kapitola	34
3.1.4.2 Druhá kapitola	40
3.1.4.3 Třetí kapitola.....	42
3.1.4.4 Čtvrtá kapitola	43
3.1.4.5 Pátá kapitola.....	45
3.1.4.6 Šestá kapitola	47
3.1.4.7 Sedmá kapitola.....	48
3.1.4.8 Osmá kapitola	51
3.1.4.9 Konverzační příručka - shrnutí.....	55
3.1.5 Slovníková část	57
3.1.5.1 Úvod slovníkové části	57
3.1.5.2 Slovní zásoba	57
3.1.5.3 Tematické rozřídění slovní zásoby.....	58
3.1.5.3 Slovní zásoba pro obchodníky	66
3.1.6 Časování sloves.....	66
3.1.7 Poznámky o výslovnosti	66
IV. ZÁVĚR.....	67
V. RESUMÉ	68
VI. SUMMARY.....	69
VII. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	70
VIII. PŘÍLOHY – OBRAZOVÝ MATERIÁL	73

I. Úvod

Tato diplomová práce vznikla na zadání Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze, které požádalo Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy o spolupráci při hledání odpovědí na otázky kolem osmijazyčného slovníku, jenž muzeum vlastní ve svých sbírkách. Slovník byl vytištěn na přelomu let 1585 - 1586 a jeho původ i cesta do Čech jsou zahaleny tajemstvím. Slovník postrádá jakýkoliv titulní list a proto lze veškeré informace čerpat pouze z předmluvy datované do listopadu 1585 a vlastního textu. Tento exemplář je jediný v České republice.

Slovník je rozdělen do čtyř částí: první a nejrozsáhlejší z nich je konverzační příručka, následuje vlastní abecedně řazený slovník, poté přehled časování sloves a poznámky k výslovnosti. Vzhledem k malým rozměrům slovníku¹ se předpokládá, „že byl spíše určen pro obchodníky a cestovatele, než pro použití v knihovnách“ (Šustová, 2008, s. 204).

Ve své diplomové práci se zaměřím na výše zmíněnou hypotézu p. Šustové, odborné pracovnice Pedagogického muzea, s cílem zjistit, zda byl slovník skutečně určen obchodníkům a cestovatelům, čemuž by kromě malého rozměru slovníku odpovídala i forma konverzační příručky. Jako metodu pro potvrzení či vyvrácení této hypotézy jsem zvolila analýzu. Dalším cílem je specifikovat blíže tuto skupinu uživatelů, k čemuž by mohl vést přehled řemesel či zboží, jež jsou ve slovníku zastoupena. Předpokládám, že výběr témat konverzační příručky a jejich zpracování už samy o sobě prozradí, komu byl slovník určen. Úplnou odpověď by poté měla přinést analýza slovníkové části z hlediska tematického. Výsledky získané rozbořem by pak měly doplnit chybějící informace o slovníku a poskytnout tím ucelenější obraz této publikace.

Základem mé diplomové práce bude tedy její praktická část. Jelikož mezi jazyky zahrnutými v tomto slovníku, nenajdeme češtinu, je překlad konverzační příručky a slovníkové části do češtiny prvním stěžejním úkolem.

Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. První se zabývá lexikografií a sice definicí slovníků, jejich charakteristice a rozdělení. Vzhledem k tomu, že se nejedná pouze o slovník, ale i konverzační příručku, věnuje se jedna podkapitola i definici a charakteristice

¹ Jako slovník je označována celá kniha, ačkoliv vlastní slovník s abecedně uspořádanou slovní zásobou tvoří pouze jednu jeho část.

konverzačních příruček. Druhá kapitola se zabývá vývojem slovníků a konverzačních příruček a představuje nejdůležitější exempláře na našem území. Jelikož slovník není českého původu a je možné předpokládat, že se jedná o další vydání slovníku Ambrosia Calepina nebo že jím byl slovník inspirován (Šustová, 2008, s. 203), je zařazena i kapitola o tomto autorovi a jeho díle. Třetí kapitola pak popisuje život v 16. století s cílem přiblížit dobu, kdy osmijazyčný slovník vznikl.

Věřím, že výsledky, které nabídne má diplomová práce, budou přínosem nejen pro Pedagogické muzeum J.A. Komenského v Praze, ale i pro další badatele, kteří se zabývají problematikou starých tisků.

II. Teoretická část

2.1 Lexikografie

2.1.1 Slovníky – definice, charakteristika a rozdělení

„Slovník je dosud jediným nejvšeobecnějším zachycením slovní zásoby“ (Hauser, 1986, s. 169). S tím, jak existují různé typy slovníku, liší se i různé definice slovníku, a proto není možné vybrat pouze jedinou zástupnou definici. Čermák vymezuje slovník jako „lexikografické zpracování části lexikonu z určitého hlediska; lexikon“ (Čermák, 2004, s. 282). Podle Čejky jsou slovníky „knižní souhrnná zpracování slovní zásoby jazyka nebo její určité složky v jednotlivých heslech (slovníkových odstavcích)“ (Čejka, 1992, s. 42). Šimečková označuje slovníky jako „seznamy slovní zásoby, vysvětlující slova z různých hledisek“ (Šimečková, 2004, s. 70). Voit definuje slovník jako „abecedně uspořádaný přehled slovní zásoby s připojeným překladem do jiného jazyka a případně lingvistickým komentářem“ (Voit, 2008, s. 821).

Teorie, jež se zabývá sestavováním slovníků, se nazývá lexikografie. Jedná se o část jazykovědy, která „podle jistého postupu zpracovává lexikální jednotky, slova a slovní spojení v jednotlivá hesla a sestavuje z nich slovníky různých druhů a typů“ (Filipec, 1957, s. 129).

Hlavní typy slovníků, podle různých aspektů, na které se zaměřují, zachycuje následující tabulka.

Tabulka č. 1 Přehled typů slovníků podle různých aspektů (Čermák, 2004, s. 197)

	Aspekt	Typ slovníku
1	obsah	encyklopedické x jazykové (→ 2)
2	čas	diachronní (historické/etymologické) x synchronní (→3)
3	jazyky	vícejazyčné (zvl. dvoujazyčné/překladové) x jednojazyčné (→4)

4	cíl	normativní (zvl. školní) x deskriptivní (vědecké) (→5)
5	uspořádání	jiné (retrogradní/frekvenční/věcné) x alfabtické (→6)
6	oblast	dílčí (individuální/dialektické/terminologické a slangové/frazeologické a onomastické aj.) x celonárodní/všeobecné (→7)
7	východisko	sémaziologické (obecné/dílčí-ortografické/ortoepické x onomaziologické (tezaurus/synonymní aj.) (→8)
8	médium uložení	knižní x elektronické

Podle obsahu se slovníky primárně dělí na encyklopedické a jazykové. Encyklopedický slovník se zaměřuje na mimojazykovou skutečnost a uvádí informace z různých vědních oborů. „Jazykové slovníky se ve výkladu významu soustřeďují na užívání lexémů v různých kontextech“ (Bachmannová a kol., 2002, s. 423).

Podle zachyceného časového období se slovníky rozdělují na diachronní a synchronní. Diachronní slovník popisuje „lexémy určitého období (slovník historický) nebo z hlediska jejich původu, počátečního stavu (slovník etymologický); slovník synchronní popisuje současný, synchronní lexikon“ (Čermák, 2004, s. 282-283).

Pokud slovník zpracovává jeden jazyk, jedná se o slovník výkladový, jestliže dva nebo více jazyků, je to slovník překladový. „Existují i smíšené typy, slovníky výkladově-překladové, které obsahují překlady definic výchozího jazyka“ (Bachmannová a kol., 2002, s. 424).

Normativní slovníky „striktně vymezují (spisovnou) lexikální normu daného jazyka v jistém časovém úseku“ (Čejka, 1992, s. 42). Deskriptivní slovníky se „snaží zachytit slovní zásobu všech útvarů jistého jazyka v její úplnosti“ (Čejka, 1992, s. 42) a popisují „lexikon objektivně a neselektivně, zvláště pro vědecké účely“ (Čermák, 2004, s. 282).

Dále je možné slovníky dělit podle uspořádání slovníkových hesel na alfabtické čili řazené abecedně; retrogradní – řazené abecedně od konce slov; frekvenční, kdy jsou slova řazena podle klesající četnosti v jazykovém korpusu, a věcné, které mají podobu tezauru,

kde je „univerzum slov hierarchicky uspořádáno do stovek tříd podle věcné souvislosti, které jsou postupně zahrnuty do tříd širších“ (Bachmannová a kol., 2002, s. 490).

Slovník všeobecný má za cíl „podat popis pokud možno celé množiny lexikálních jednotek daného spisovného jazyka“ (Čejka, 1992, s. 42). Dialektický slovník je „slovník určitého nářečí“ (Čermák, 2004, s.283). Slovník terminologický „shrnuje termíny jisté speciální pojmoslovné oblasti odborné, např. vědecké, technické, sportovní, umělecké“ (Čejka, 1992, s. 43). „Slovníky slangové, zpracovávající slovní zásobu profesních kolektivů a zájmových skupin, či argotické jsou vymezeny sociálně“ (Bachmannová a kol., 2002, s. 424). Slovník frazeologický je „slovník frazémů a idiomů jazyka“ (Čermák, 2004, s. 283), onomastický je „slovník proprií, obvykle jen určitého druhu (např. místních jmen určité oblasti)“ (Čermák, 2004, s. 283).

Sémaziologický slovník je „tradiční slovník (zvl. jednojazyčný) sledující při svém popisu sled od formy k významu resp. funkci“ (Čermák, 2004, s. 283), onomaziologický slovník je „slovník věcný, jehož lemmata¹ jsou uspořádána hierarchicky podle významových souvislostí a příslušností do hyponymních tříd“ (Čermák, 2004., s. 283).

Ortografické slovníky „autoritativně normují pravopis slov a interpunkci“ (Čejka, 1992, s. 43). Ortoepické „kodifikují zvukovou stránku jazyka, tj. hlavně správnou výslovnost slov domácích a přejatých“ (Čejka, 1992, s. 43).

„Elektronický slovník různého druhu (jednojazyčný, dvoujazyčný aj.), uložený elektronicky a obsluhovaný programem, bývá konsekvantnější a může mít řadu dalších rysů proti slovníkům papírovým“ (Čermák, 2004., s.283).

Podle rozsahu dělí Machová slovníky na malé, střední a velké. Toto dělení ale nevypovídá nic o kvalitě slovníku. Za malý se obvykle považuje slovník sestávající z méně než 20 000 hesel, za střední se obvykle označuje slovník sestávající z 30 000 hesel a slovníky kolem 100 000 hesel a více jsou slovníky velké (Machová, 1997, s. 66).

Šimečková uvádí, že při sestavování slovníků je prvním krokem vymezení cíle, určení adresáta a shromáždění příslušného materiálu. K tomu se dříve využívala buď slovní zásoba zachycené již jinými slovníky a nebo se prováděla excerpce vybraných textů. V současnosti se využívá zejména už existujících korpusů národních jazyků. Díky

¹ „systémová, reprezentativní, zástupná forma lexému pro řadu jeho variant (např. slov) ve slovníku, k níž je vztahena všechna další informace (např. u jmen je lemmatem obvykle nominativ sg)“ (Čermák, 2004, s. 258)

počítačům se proces sestavování slovníků značně urychlil, takže doba mezi začátkem shromažďování slovní zásoby a vydáním slovníku se podstatně zkrátila (Šimečková, 2004, s. 70-71).

Podle Černého se při běžné práci s cizím jazykem osvědčují zejména středně rozsáhlé dvoujazyčné slovníky. Velké slovníky jsou určeny překladatelům a jiným specialistům, neboť obsahují velké množství výrazů, s kterými se běžný uživatel nikdy neseťká a orientace v takových slovnících bývá pro běžné uživatele obtížná. Naopak u malých slovníků dochází velmi často k tomu, že zastírají složité vztahy mezi slovní zásobou dvou jazyků (Černý, 1998, s. 160).

Černý potvrzuje, že se vícejazyčné slovníky jako osmijazyčný slovník ze sbírek Pedagogického muzea v Praze objevovaly už v 16. století a patří většinou minulosti. Jejich nevýhodou je především to, že nabízejí u každého jazyka pouze jediný ekvivalent daného výrazu, což je nedostatečné, protože téměř vždy danému výrazu výchozího jazyka odpovídá několik více různých výrazů jazyka cílového (Černý, 1998, s. 162).

2.1.2 Překladové slovníky

Jelikož osmijazyčný slovník ze sbírek Pedagogického muzea je překladový, věnuje se následující kapitola podrobněji právě tomuto typu slovníku.

„V evropském kulturním okruhu byly překladové slovníky vůbec první a zpravidla dávno před jinými typy (jakožto skromné glosáře už v 7.-8. stol., a to nejčastěji mezi domácím jazykem a latinou), i když např. v hebrejsko-arabském světě prvenství mají slovníky výkladové (už od 8. stol.)“ (Čermák, 1995, s. 231). Překladové slovníky byly a jsou výsledkem potřeby usnadnit a urychlit, popř. standardizovat kontakt mezi komunitami s různými jazyky (Čermák, 1995, s. 231).

Cíle překladového slovníku rozděluje Čermák do tří okruhů. Prvním z nich je cestování, obchod a jiný praktický nebo kulturní styk, kdy slovníky slouží především administrativě, překladatelům a tlumočnickům. Druhým okruhem je odborný styk vázaný na terminologii, zde jsou hlavními uživateli odborní překladatelé. V třetím případě slouží překladový slovník při studiu druhého jazyka, to je obvykle bez bezprostředního styku s

jazykem, a hlavními uživateli jsou (zvl. univerzitní) studenti a lingvisté. (Čermák, 1995, s. 232).

Čermák dále zmiňuje, jak se vybírají hesla do slovníku. Upozorňuje, že k výběru hesel (lemmat), tj. jednotek korpusu (hesláře) výchozího jazyka, které mají většinou podobu jednotlivých slov, k nimž se při výstavě slovníku hledají ekvivalenty a další informace, je potřeba přistupovat velmi pečlivě a s ohledem na cíl, uživatele aj. (Čermák, 1995, s. 324).

Při výběru hesel se uplatňuje několik hledisek. V první řadě je nutné vybírat hesla podle frekvence (Čermák, 1995, s. 234). „Zásadní je sledování i nominativní reprezentativnosti, tj. z hlediska úplnosti či aspoň výběrové úplnosti pokrytí zvolené úrovně pojmenovávacích potřeb daného typu slovníku“ (Čermák, 1995, s. 234). Čermák dále uvádí, že slovník by svým obsahem měl být maximálně motivující pro další nárůst uživatelského slovníku (Čermák, 1995, s. 235). V neposlední řadě se musí vybírat úsporně, to znamená, že se volí nejlépe bezpříznakový lexém¹ (např. *malý, červený*) z třídy např. synonym (např. *drobný, rudý*) (Čermák, 1995, s. 235).

Existují různé typy překladových slovníků podle cíle, uživatele i potřeby, které slovníky slouží. Překladové slovníky se pak liší v různých aspektech. Prvním z nich je počet zastoupených jazyků, od dvoujazyčných až po několikajazyčné slovníky. Dále je možné dělit překladové slovníky podle toho, zda používají národní kód nebo idiolekt² apod. Z hlediska rozsahu komunikace se jedná buď slovníky uživatelsky všeobecné nebo o slovníky popisující omezenou oblast (vč. hantýrky, slangu apod.) Podle oboru jazyka se rozdělují překladové slovníky na obecné nebo frazeologické apod. Podle oboru věcného se dělí slovníky na povahou významu a úzu obecné (nespecializované) a terminologické (specializované), podle času na synchronní a diachronní a podle zaměření na obecné a studijní apod. Jednotlivé typy se mohou různě kombinovat a vzniká tak pestrá škála možností. Většina slovníků je smíšených. (Čermák, 1995, s. 233-234).

¹ „slovo nebo víceslovná kombinace jakožto abstraktní funkční jednotka lexikonu, zahrnující u flektivního jazyka, i jeho flektivní tvary“ (Čermák, 2004, s. 258)

² „jazykový systém jednotlivce představující vždy individuální výběr z (národního) jazyka a směs rysů lokálních, sociálních aj.“ (Čermák, 2004, s.258)

2.1.3 Konverzační příručka

Osmijazyčný slovník ze sbírek Pedagogického muzea neobsahuje pouze slovník, ale jednu jeho část tvoří konverzační příručka, a proto se věnuje následující kapitola právě konverzačním příručkám. „Konverzační příručka podává formou beletrizovaných názorných dialogů přehled o základních tématech jazykové komunikace“ (Voit, 2008, s. 485). Jak uvádí Cieslarová, jsou konverzační příručky určeny těm, kdo se chtějí naučit v cizím jazyce „rychle a dobře nejen číst a psát, ale především mluvit. Jednotlivé kapitoly obsahují nejčastěji používané věty a slovní obraty v typických situacích denního života jako: v restauraci, na poště, v bance, v dopravních prostředcích, na nádraží, na letišti, v rodinném prostředí, v zaměstnání...“ (Cieslarová, 1995, s. 9). Kovaříková uvádí, že tomu, kdo potřebuje komunikovat v cizím jazyce, jehož není znalý, může sice pomoci slovník, ale v kontaktu s ostatními se nebude chtít vyjadřovat pomocí nesouvislých slov, ale ve větách. A proto konverzační příručky obsahují velký počet frází pro nejběžnější situace během cesty nebo pobytu v cizí zemi (Kovaříková, 1999, s. 5).

2.2 Vývoj slovníků a konverzačních příruček

2.2.1 České slovníkářství

2.2.1.1 Počátky vývoje českého slovníkářství (do konce 15. století)

Snaha porozumět cizojazyčnému textu vedla ke vzniku slovníkářství. Za přípravné stadium slovníkových prací je podle Hladké a Martinové možné považovat už vpisování překladových a interpretačních glos do cizojazyčných, zejména latinských textů. Český glosovaných rukopisů a raných tisků se dochovaly stovky. Pro vývoj slovníkářství byly důležité glosy v latinských slovnících, např. ve slovníku *Mater verborum* ze 13. století. Někdy se glosátoři zaměřili na jednu tematickou oblast a vytvořili specializované soupisy slov, které lze považovat za předchůdce pozdějších terminologických slovníčků. Příkladem jsou abecedně sestavené soubory glos z latinských herbářů, tzv. rostlináře, k nejstarším z nichž patří rostlinář *Olomoucký* z počátku 14. století. (Hladká, Martinová, 2008¹).

Zvláštní určení měly také tzv. mamotrekty, které vykládaly neobvyklá slova Písma a v českém prostředí jsou doloženy z 15.-16. století. Mamotrekty byly řazeny buď lokálně, tzn. věnovaly se biblickému textu v jeho posloupnosti, nebo abecedně podle vzoru latinského slovníku zvaného *Lucianus* od Jana Janovského z počátku 14. století. Příkladem je mamotrekt *Klementinský* z 14. století (Hladká, Martinová, 2008).

Rostlináře, mamotrekty, různé jednoduché sbírky latinsko-českých překladových dvojic zvané vokabuláře či speciální příručky určené pro výuku latiny jako hymnáře (vykládající slova hymnů), roháce (hexametry upravené mnemotechnické pomůcky pro žáky), synonymáře aj. nejsou ještě považovány za skutečné slovníky. Chybí jim vlastní sběratelská a překladatelská práce i řazení a výstavba hesel (Hladká, Martinová, 2008).

Během středověku vznikly dvě formy řazení hesel – abecední soubory slov tzv. alfabetáře a věcně řazené soubory slov tzv. nomenklátory. Nomenklátory byly zpočátku běžnější než alfabetáře. Ze slovních druhů obsahovaly téměř výhradně jména, zpočátku jen substantiva, později výjimečně i adjektiva. Pomáhaly nejen při překladech, ale představovaly i uspořádaný přehled dobového poznání. V českém prostředí jsou zastoupeny zejména v slovníkářském díle Bartoloměje z Chlumce zvaného *Claretus de*

¹ V textovém dokumentu chybí číslování stránek.

Solencia neboli Klaret. Jeho latinsko-české slovníky vznikly zejména pro potřeby studentů právě založené Karlovy Univerzity a pocházejí z 1. poloviny 60. let 14. století. Bývají nazývány *Vokabulář (gramatický)*, *Bohemář* a *Glosář*. Protože byly určeny k pamětnímu učení, jsou psány ve verších. Originály se nedochovaly, pouze pozdější opisy a výtahy. Klaretovo dílo se na dlouho stalo základem téměř všech dalších vznikajících slovníků. Až do období humanismu se slovníky pouze opisovaly, přepisovaly a doplňovaly (Hladká, Martinová, 2008).

Kromě věcně řazených nomenklátorů se od konce 14. století začínají prosazovat abecedně řazené alfabetaře. Ty už nezahrnovaly pouze jména, ale většinou též slovesa a příslovce. K největším alfabetařům patří latinsko-český abecední slovník *Velešínův* (1458). Později vznikl i typ smíšený, který kombinoval alfabetař a nomenklátor jako např. slovník *Wiesenberský* z 1. pol. 15. století (Hladká, Martinová, 2008.).

Až do konce 15. století byly slovníky téměř výhradně dvoujazyčné, v naprosté většině latinsko-české. Výjimečně se začínají objevovat slovníky trojjazyčné latinsko-německo-české např. tzv. *Trialog vídeňský* z r. 1489. Dochoval se i čtyřjazyčný slovník hebrejsko-německo-latinsko-český v rukopise UK v Praze z 15. století (Hladká, Martinová, 2008).

2.2.1.2 Období humanismu – 16. století

Na konci 15. století končí období rukopisných slovníků. Vynález knihtisku a rozvoj vzdělanosti v období humanismu přinesly velký pokrok v slovníkářství. Latina si sice ještě zachovala své výsadní postavení, ale jednotlivé národy se začaly zajímat více o své jazyky. I v českém prostředí se projevila snaha ukázat slovní bohatství češtiny a její schopnost konkurovat latině. Objevuje se teoretický zájem o jazyk a s ním první specializované lexikografické práce (Hladká, Martinová, 2008).

K nejstarším tištěným příručkám patří Balbův encyklopedicky pojatý *Catholicon* vydaný pravděpodobně v Mainzi kolem roku 1469. Od 70. let 15. století se slovníky stávají již běžnou součástí zahraniční tiskařské produkce, např. italsko-německý z roku 1477 vydaný ve Venezii či francouzsko-anglický z Westminsteru roku 1480. K nejstarším profesním slovníkům se řadí *Vocabularius juris utriusque* (Basel, 1475-78?) nebo

Vocabularius praedicatorum sive Variloquus Johanna Melbera (Basel, 1477-81?) (Voit, 2008, s. 821)

Řadu českých humanistických slovníků zahajuje latinsko-český *Vokabulář lactifer* vydaný roku 1511 v Plzni od Jana Vodňanského, který vycházel z díla humanistického autora Guarina z Verony (Hladká, Martincová, 2008). Tento slovník vytiskl Mikuláš Bakalář (Voit, 2008, s. 821). Cílem slovníku bylo usnadnit čtení latinských klasiků. Je to slovník nejen překladový, ale zčásti i etymologický a encyklopedický (Hladká, Martincová, 2008). Zhruba ze současné doby pochází anonymní věcně uspořádaný *Dictionarius trium linguarum latine, teutonice, boemice* (v úplnosti dochován až vydáním z roku 1513 ve Vídni) s několika pozdějšími úpravami a přetisky (Voit, 2008, s. 821).

Z období humanismu Voit zmiňuje čtyřjazyčný slovník *Lexicon symphonum* (Basel, 1537-44 ve 2 dílech) od Zikmunda Hrubého z Jelení a *Vocabularium trilingue* (Praha, 1546) od Petra Codicilla, který byl přepracován Pavlem Pressiem jako *Vokabulář v nově spravený a rozšířený* (Praha, 1576). Do konce 18. století se dočkal více než 30 dalších vydání (Voit, 1998, s. 822). Tyto a další slovníky z tohoto období se věnují slovní zásobě každodenního života, čím získávají skutečně humanistický charakter (Hladká, Martincová, 2008).

Zřejmě prvním slovníkem, který klade v heslovém řazení na první místo češtinu, je *Dictionarium bohemicolatinum*, vydaný roku 1562 v Olomouci jako druhá část k latinsko-českému dílu *Dictionarium latinobohemicum* z r. 1560 od Tomáše Rešela (Reschelius) Hradeckého. Je adaptací dvojdílného latinsko-německého a německo-latinského slovníku švýcarského humanisty Petra Dasypodia (Hladká, Martincová, 2008).

V polovině 16. století se objevuje několik anonymních slovníků. Voit uvádí jako příklad *Vokabulář latinský, český i německý nyní znovu učiněný a s pilností korigovaný* (Praha, 1550) a trojjazyčný slovník *Nomenclatura rerum familiariorum vulgo Vocabularium* (Praha, 1555) (Voit, 1998, s. 822).

Čeština byla přijata i do prací několika zahraničních lexikografů, např. *Nomenclatura sex linguarum latinae, italicae, gallicae, bohemicae, hungaricae & germanicae* (Wien, 1568) uherského filologa Gábora Mizséra či *Dictionarium septem diversarum linguarum* (Praha 1605) chorvatského filologa a historika Fausta Vrančiče, které bylo v úpravě Petra Lodereckera tištěno v příčném formátu, do té doby u nás neobvyklém (Voit, 2008, s. 822).

Vrchol humanistického slovníkářství představuje dílo Daniela Adama z Veleslavína (1546-1599). V jeho lexikografických pracích lze vidět, jak význam českého jazyka postupně narůstal a v jeho posledních slovnících se stává jazykem východiskovým. Ve svých pracích se Daniel Adam z Veleslavína opíral o zahraniční předlohy, protože českou slovníkářskou tradici nepovažoval za kvalitní. Vydal čtyři významné slovníky a sice *Dictionarium linguae latinae*, abecedně řazený latinsko-český slovník z roku 1579, podle vzoru německého autora Basilea Fabera Sorana, *Nomenclator tribus linguis* z roku 1586, latinsko-česko-německý věcně řazený slovník, *Nomenclator quadrilinguis*, čtyřjazyčný česko-latinsko-řecko-německý věcně řazený slovník vydaný v roce 1598, a *Sylva quadrilinguis*, česko-latinsko-řecko-německý slovník z roku 1598, které je považováno za jeho vrcholné slovníkářské dílo. Nejedná se pouze o kvalitní slovník, ale Veleslavínovi se v něm podařilo sestavit v určité úplnosti seznam českých slov. (Hladká, Martincová, 1998).

2.2.1.3 Slovníkářství v 17. století

„V Evropě 17. století kralovala *Janua linguarum reserata* Jana Amose Komenského.“ (Voit, 1998, s. 822) První, latinské vydání z roku 1631 pochází ze čtyř míst současně. Znám je pouze Londýn, u dalších třech lokalita nebyla uvedena. První český překlad se nazývá *Dvěře jazyků otevřené* (Leszno?, 1633). Překlad do italštiny pochází z roku 1640, do řečtiny a maďarštiny 1643 atd. (Voit, 1998, s. 822).

Vůbec nejrozšířenější spis Komenského je *Orbis sensualium pictus* (Nürnberg, 1658), který představoval první obrazovou knihu výlučně pro děti. Komenský v ní spojuje jazykovou výuku s encyklopedickým poznáním (Voit, 1998, s. 822). „Do konce 19. století je prozatím známo více než 100 různých (dvoujazyčných i polyglotních) vydání v jedenácti řečech. Anglická verze (London 1659) představuje první překlad do národního jazyka, pak následuje italština a francouzština 1666, polština 1667, dánština 1672, maďarština 1675, ruština 1768, švédština 1775, řečtina 1802 atd. Český text s četnými slovakismy a ilustracemi Jonáše Bubenky byl poprvé vydán s názvem *Orbis sensualium pictus quadrilinguis* (Levoča, 1685) jako součást polyglotního latinsko-německo-maďarsko-českého Orbisu. Další vydání s českým textem je pojmenováno *Orbis pictus. Svět v obrázkách* (Wien, 1778)“ (Voit, 1998, s. 822).

Komenského další slovník a sice česko-latinský slovník *Linguae bohemicae thesaurus* (1656, Leszno) bohužel shořel při požáru (Voit, 1998, s. 822).

Hladká a Martincová zmiňují ještě slovník Václava Jana Rosy (†1689) *Thesaurus linguae Bohemicae*, který poskytl českému slovníkářství nové podněty. Zejména dále zdůrazňoval význam češtiny a snažil se vést k hlubšímu pochopení českého jazykového systému. Rosovo lexikografické dílo nebylo nikdy vydáno tiskem, existují pouze tři rukopisné exempláře. Mělo však velký vliv na další období (Hladká, Martincová, 2008).

2.2.1.4 Slovníky 18. a počátku 19. století; nástup obrozeneckého slovníkářství

Největšího rozvoje slovníkářství bylo dosaženo v období obrození, kdy se usilovalo o očistu a obnovu lexikálního bohatství češtiny.

Z počátku 18. století pochází trojdílné *Dictionarium von dreien Sprachen, teutech, lateinisch und böhmisch*, (Praha 1700-1706) Kašpara Zachariáše Wussina, přepracované pak pod názvem *Lexicon tripartitum oder teutsch- lateinisch- und böhmisches Wörterbuch* (Praha, 1742-46). V čele obrozeneckých prací stál Karel Hynek Thám a jeho dvojdílný *Neues ausführliches und vollständiges deutsch-böhmisches Nationallexikon oder Wörterbuch* (Praha, 1807-08). Dvoudílná, Thámem zcela upravená verze pak nesla název *Nejnovější úplný česko-německý slovník* (Praha, 1807-08) (Voit, 1998, s. 823).

Thám je i autorem „raného pokusu o kapesní dvousvazkový slovník *Neuestes möglichst-vollständiges deutsch-böhmisches und böhmisch-deutsches Taschenwörterbuch* (Praha 1802-21)“ (Voit, 1998, s. 823).

Ke kvalitním dílům patří i slovník Františka Jana Tomsy z roku 1789 s názvem *Vollständiges Wörterbuch der böhmischen deutschen und lateinischen Sprache* (1791) (Hladká, Martincová, 1998).

Josef Dobrovský napsal dvojdílný *Deutsch-böhmisches Wörterbuch* (Praha, 1802-21), ve kterém jako nadlouho jediný prosazoval zásadu zachycovat slova skutečně doložené v mluvě nebo literatuře (Hladká, Martincová, 2008).

„Vrcholem domácích snah o emancipaci české slovní zásoby nad němčinou je pětisvazkový *Slovník česko-německý* (Praha 1835-39) Josefa Jungmanna“ (Voit, 1998, s.

823). Jungmannovým cílem bylo shromáždit veškerou známou slovní zásobu a vytvořit dílo, které by reprezentovalo český národ a obstálo ve srovnání s velkými slovníky jiných národů. Jungmann v něm položil základy novodobé spisovné češtiny (Hladká, Martincová, 2008).

2.2.1.5 Slovníková tvorba ve 20. století

Ve 20. století se česká lexikografie značně rozrůstá a zkvalitňuje. „Z doposud v podstatě jednotného proudu se na jedné straně vyčleňuje jako výsledek několikasetletého lexikografického vývoje jednojazyčný výkladový slovník češtiny a na druhé straně se profilují specializovaná lexikografická odvětví, která v předchozích etapách vývoje českého slovníkářství nebyla zastoupena vůbec nebo jen pracemi na daleko nižší teoretické i metodologické úrovni“ (Hladká, Martincová, 2008).

Prvním jednojazyčným výkladovým slovníkem češtiny a vlastně prvním dokončeným slovníkem tohoto typu v slovanském světě byl rozsáhlý *Příruční slovník jazyka českého* (1935-1957). Cesta české lexikografie k modernímu jednojazyčnému výkladovému slovníku prozatím vyvrcholila v *Slovníku spisovného jazyka českého* (1960-1971). Řadu výkladových slovníků češtiny 20. století završil *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1978) (Hladká, Martincová, 1998).

Ve 20. stol. se osamostatnila tvorba slovníků diachronních (historických a etymologických), slovníků nářečních a slangových, slovníků terminologických, frazeologických, onomastických, retrográdních, věcných a jiných (Hladká, Martincová, 2008).

2.2.2 Vývoj konverzačních příruček

Voit uvádí, že beletrizované dialogy, takzvané „dialogy familiares“ byly součástí většiny zahraničních gramatik 16. století. Některé rozhovory vycházely také samostatně jako například *Familiarium colloquiorum formulae* (Basel, 1518) Erasma Rotterdamského nebo *Tischreden oder Colloquia* (Eisleben 1566) od Martina Luthera (Voit, 2008, s. 485).

Velmi populární bylo latinsko-německé dílo Sebalda Heydena s názvem *Formulae puerilium colloquiorum* (Strasbourg, 1528), určené pro školské potřeby. Ve stejnojmenné trojjazyčné verzi, obohacené o češtinu, se dostalo i k žákům českých škol (Leipzig, 1529, Nürnberg, 1534). Voit dále uvádí *Krátké a gruntovní naučení obojí řeči, mluvíti a čísti česky i německy* (Plzeň, 1527), vydané Hansem Pekkem. Ondřej Klatovský z Dalmanhorstu vydal objemné dílo *Knížka v českém a německém jazyku složená, kterak by Čech německy a Němec česky čísti, psáti i mluvíti učiti se měl* (Praha, 1540), která měla 13 vydání pro kupce (naposledy 1641) (Voit, 2008, s. 485).

Mezi konverzační příručky je možné zařadit i dílo Jana Amose Komenského *Orbis pictus* (1. vydání Nürnberg, 1658), které je představeno v předchozí kapitole. Nejedná se pouze o slovník, ale zároveň i učebnici a příručku nabízející různé fráze a obraty podněcující ke komunikaci (Voit, 2008, s. 822).

V době obrození se spisovatelé obraceli k širšímu publiku. Konverzaci v novodobé němčině ulehčovaly výukové rozhovory Karla Heinricha von Seibta *Von den Hilfsmitteln einer Schreibart* (Praha, 1773). Opět Odbornou frazeologii a konverzaci upravoval například *Okus česko-německého právníckého a jednatelského slovníku* Karla Hynka Cháma (Praha 1808). Josef Alexandr Dundr je autorem díla *Malý Slovan nebo Sběrka nejpotřebnějších slov a způsobů mluvení se snadnými rozprávkami z obecného života* (Leipzig, 1833) (Voit, 2008, s. 485).

2.2.3 Ambrosius Calepinus

Jak uvádí Šustová, je možné, že osmijazyčný slovník ze sbírek Pedagogického muzea byl dalším vydáním slovníku Ambrosia Calepina, nebo byl tímto slovníkem inspirován (Šustová, 2008, s. 203). Z tohoto důvodu jsem do diplomové práce zařadila následující kapitolu se záměrem představit velmi významné dílo tohoto humanistického autora.

V roce 1502 vydal v italském městě Reggio Ambrogio Calepio, jako humanistický autor nazývaný Ambrosius Calepinus (kolem 1435-1509), svůj latinský slovník (*Dictionarium Latinum*), který znamenal podstatný předěl v latinské lexikografii té doby (Katičič, 2005, s. 16). „Calepio se snažil obsáhnout veškerou latinskou tvorbu, od Plauta přes středověk až po autory humanisty. Je to lexikon jazykový, tedy slovník, ale i věcný (encyklopedický) a onomastický a autor jím chtěl obsáhnout veškeré bohatství západoevropské vzdělanosti své doby a založit novou a bohatší výmluvnost, než jakou humanistická elokvence představovala doposud“ (Katičič, 2005, s. 16).

Od původních humanistů se Calepio liší tím, že svou lexikografickou práci zaměřil nejen k latině, ale i ke kulturní mnohojazyčnosti. Vedle latinských slov zaznamenává rovněž jejich překlad, a to do několika jazyků: hebrejštiny, řečtiny a italštiny. V tehdejší době patřily tyto jazyky v Itálii a na celém Západě ke kulturně nejvýznačnějším (Katičič, 2005, s.18).

Tento slovník, který Calepio sestavil v letech 1498-1502 v Bergamu, vycházel ve stále nových vydáních a v nových redakcích a dnes je jich takové množství, že jsou dnes téměř nespočítatelné. Obecně známý jako Calepinus, stal se Calepiův slovník vzorem veškeré evropské lexikografie od 16. do 18. století. K novým vydáním se připravovaly nové podklady, slovník se dál přepracovával, doplňoval a rozšiřoval. Přidávali se další jazyky. Latinská hesla se v řadě nových vydání vysvětlovala francouzsky, německy, vlámsky, španělsky, polsky, maďarsky, anglicky, a trochu též česky (Katičič, 2005, s. 18).

Tehdejší lexikografové se Calepinem řídili a čerpali z něj. Navazují na něj mnohé další slovníky a dnes lze jen těžko rozlišit, jaký autor od kterého co a v jakém rozsahu převzal (Katičić, 2005, s. 18).

2.3 Každodenní život v Evropě 16. století

Úkolem konverzační příručky obsažené ve slovníku bylo usnadnit tehdejšímu uživateli komunikaci v cizím jazyce. Dnešnímu čtenáři může stejně dobře posloužit jako naučná publikace, představující život lidí v době, kdy slovník vznikal. Například z kapitoly, která popisuje hostinu, se dozvídáme, jaké pokrmy byly součástí tehdejší slavností večeře. Díky kapitole o nakupování zase víme, jak vypadal tehdejší trh, co se prodávalo a jak se smlouvalo. Jelikož se však jedná pouze o kusé informace, něco málo z jedné oblasti, něco málo z jiné, rozhodla jsem se zařadit do diplomové práce kapitolu o životě v Evropě 16. století.

Mým zájmem není rozebírat jednotlivé historické události, ale nabídnout celkový obrázek tehdejší doby. Kapitola je rozdělena do šesti podkapitol. První dvě jsou všeobecné a charakterizují způsob života na vesnici a ve městě. Následuje podkapitola o obchodu a podkapitola o cestování, jelikož tato témata jsou pro diplomovou práci klíčová. Poslední dvě podkapitoly popisují tehdejší způsob bydlení a zařízení domů a jak vypadalo každodenní stravování, neboť i tato témata jsou obsažená v konverzační příručce.

2.3.1 Život na vesnici

Většina obyvatel žila v raném novověku na venkově – asi 70-80%. Hlavní činností byla rostlinná výroba, jinde chov dobytka nebo vinařství, v některých oblastech to bylo řemeslo, v jiných zas hornictví. Většina vesnic měla svého pána nebo své pány, jen některé byly nezávislé (van Dülmen, 2006, s. 13).

Uprostřed vesnice nebo na vršku stál kostel s věží a fara. Centrem vesnice byl hostinec, kde se vyřizovaly každodenní obchody a vedly důležité rozhovory. V jeho blízkosti stála rychta, vedle kostela další reprezentativní budova. Veřejné byly prádelny a studny. Dalším obecním zařízením byla pekárna. Pivovar a mlýn zpravidla patřily vrchnosti. Na okraji vsi se nacházely chudobinec a pastouška. K vesnici náležely polnosti – pole, louky, pastviny a lesy (van Dülmen, 2006, s. 14-15).

K vlastní usedlosti patřil obytný dům, stáje a chlévy a oplocené zahrady. Do 16. století se domy stavěly ze dřeva, od 17. století se přecházelo ve větší míře ke stavbě z kamene (van Dülmen, 2006, s. 15).

Ve vesnici žili sedláci, kteří se živili zemědělským využíváním svého pozemku, dále další obyvatelé, kteří se nechali najímat u sedláků za úplatu nebo pracovali jako nádeníci, vesničtí řemeslníci např. kováři, mlynáři, ševci, koželuzi, tkalci atd., domácí dělníci, nemajetná čeleď, která sloužila na statcích a chudina, která se živila žebrotou a příležitostnou prací. V každé vesnici byl farář a rychtář (van Dülmen, 2006, s. 17-18, 29-30). Sociální stav vesnice určovaly hospodářské krize, neúroda a epidemie (van Dülmen, 2006, s. 23).

Zemědělská práce zahrnovala zpravidla jak rostlinnou, tak živočišnou produkci a nejrůznější domácí práce. Pěstovalo se obilí – ječmen, oves, pšenice, tu a tam proso, pohanka a dokonce kukuřice. Ze zahradních plodin se pěstoval špenát, salát, mrkev, řepa, fazole, hrách a čočka i vinná réva. Z technických plodin pak len, konopí, řepka, chmel, tabák (van Dülmen 2006, s. 32- 34). Chov dobytka byl nákladnou záležitostí. Pro obživu byl důležitý chov hovězího dobytka, téměř každý sedlák měl vepře, drůbež, husy, kachny a slepice. Zvláštní význam pro statek měl kůň, jeho chov byl ale velmi drahý. Tu a tam měli sedláci včelí úly nebo stádo ovcí (van Dülmen, 2006, s. 37-38).

Selskou práci se nerozumí pouze rostlinná výroba a chov dobytka, ale i nejrůznější práce v domě jako vaření, úklid, praní, zpracovávání potravin a plodin. Pekl se chléb, zpracovávalo mléko, nakládalo maso. Ze lnu se vyrábělo plátno, vlna se zpracovávala v látku, vyráběly se oděvy. Zpracovávalo se dřevo, opravoval se dům i domácí nářadí (van Dülmen, 2006, s. 40-41).

K vesnickému řemeslnictvu patřil mlynář, jeho mlýn byl většinou panským nebo obecním majetkem. Ve větších obcích působil tesaři, kováři, krejčí, tkalci, ševci, bednáři, pekaři a koláři (van Dülmen, 2006b, s. 42).

2.3.2 Život ve městě

Města bylo centrem obchodu a řemesla. V raném novověku zde žila asi ¼ obyvatel. Města zpravidla ležela na řekách, které byly v novověku stále ještě nejčastějšími dopravními cestami, či v blízkosti větších hradů. Hranici mezi venkovem a městem vymezovaly hradby (van Dülmen, 2006, s. 61-62).

Vícepatrové domy a věže stály ve městech těsně u sebe v úzkých, nepřehledných uličkách. Chyběla větší prostranství. Domy měly všechny možné výšky a šířky. Odpadky a nečistoty se házely do ulic, byla tu špína a zápach (van Dülmen, 2006b, s. 63-64).

Ve městě panoval jistý sociální řád. Bohatí a vážení občané žili ve středu města kolem náměstí, chudí obyvatelé bydleli v blízkosti hradeb. Určitým řemeslům byly vymezeny určité hranice (van Dülmen, 2006, s. 64).

Centrem sociálně politického života města bylo tržiště. Kromě trhů se tu konaly církevní i světské slavnosti, procesí, cechovní průvody, vykonávaly se tu veřejné popravy. Nejdůležitější budovou ve městě byla radnice. Jednala tu městská rada a sídlil soud. Dále stály na náměstí hostince a šenky, spolkové domy cechů, případně patricijské domy. Velmi často tu byl i hlavní farní kostel. Většina měst měla více kostelů. Dále město vlastnilo další veřejné budovy jako špýchary pro zásobování města, špitály či školy od elementárních až po univerzity. Ve městech kvetla řemesla i obchod. Téměř každé město mělo vysoce specializované obchodníky, kteří veřejně prodávali za podmínek určených cechy. Největší zisky přinášel dálkový obchod (van Dülmen, 2006, s. 65-67).

Van Dülmen rozlišuje podle hospodářské kultury tři typy měst. Zemědělská města měla sice svébytná řemesla a městská práva, ale jejich hospodářství a vzhled byly podmíněny zemědělstvím. O něco větší byla města trhová, která ležela na významných obchodních cestách nebo řekách. Třetím typem byla velká řemeslnická a obchodní města se specializovaným řemeslem a provozováním dálkového obchodu. Zvláštní formou měst byla univerzitní města, kde ráz města určovali profesoři a studenti (van Dülmen, 2006, s. 72).

V hierarchii města stál nejvýše patriarchát, jakýsi druh městské šlechty. K němu se řadily staré rodiny. K této elitě dále patřili obchodníci, vysocí úředníci, akademici, členové

rady a soudu. Střední vrstvu tvořili řemeslníci od zlatníka až po mlynáře, menší obchodníci, střední úředníci a zřizenci města jako učitelé či soudní sluhové. Dolní vrstva se skládala z nádeníků, povozníků, vinařů, tovaryšů, dopravních dělníků a služebných. Hranice mezi městskou chudinou a žebráky byla plynulá (van Dülmen, 2006, s. 78-79).

2.3.3 Obchod a pracovitost

Města byla centrem obchodu a řemesel. Každé větší město charakterizoval určitý druh obchodu. Ve městech žili malí podomní obchodníci a hokynáři, kteří většinou zaopatřovali svým zbožím venkov, dále kramáři, kteří se mohli sdružovat do cechů, menší kupci, v jejichž rukou spočívala podstatná část městského obchodu, obchodníci, jež se věnovali dálkovému obchodu, a velkoobchodníci (van Dülmen, 2006, s. 84-86).

Obchodník musel umět počítat a psát, ovládat výrazy a obraty běžné mezi obchodníky, znát cizí jazyky, umět rozpoznat domácí a cizí mince, míry a váhy i být znalý účetnictví. Velkoobchodník obchodoval s nejrůznějšími druhy zboží, které získával z místního nebo dálkového obchodu. Šlo především o sukno a látky, také o kovy, stříbro a zlato, zbraně a potraviny. Platilo se zbožím a v rostoucí míře penězi (van Dülmen, 2006b, s. 87).

Obchod expandoval právě v 16. století. Světový trh se postupně přesunul ze střední do severozápadní Evropy (van Dülmen, 2006b, s. 89).

Hlavní řemeslná výroba se zaměřovala na produkci a zpracování potravin, což bylo příčinou velkého počtu pekařů a řezníků. Rozmanité bylo i tkalcovské, přádelnické a oděvní řemeslo. Následovala kovozpracující řemesla na výrobu zbraní a domácích potřeb. Ve městech žil i velký počet lazebníků a barvířů. Samostatným oborem byla stavební živnost, řemesla zednická, kamenická, tesaři, truhláři, kameníci, sklenáři. Ve větších městech měli zvláštní postavení především kovolijci, kotláři, zámečníci a hodináři. Existovalo i hrnčířské a malířské řemeslo, loutnaři a houslaři, knihtiskaři a knihaři. Na vrcholu hierarchie všech řemesel stálo zlatnictví (van Dülmen, 2006, s. 92).

Za zmínku stojí i takzvaná nepoctivá živnost, která byla vyloučena z počestnosti cechovního řemesla. Jednalo se o muzikanty, kejklíře, prostitutky, ocejchované osoby, metaře, soudní sluhy, koželuhy, pláteníky a lazebníky (van Dülmen, 2006, s. 102).

Velký význam měly dopravní živnosti, nepostradatelné pro maloobchod i velkoobchod. Od 16. století vznikaly velké firmy, vedle nich existovalo i mnoho formanů s čeledí, kteří za velké námahy a nebezpečí převáželi po zemských cestách obyčejné i drahocenné zboží za zakázku obchodníků a kupců na požadovaná místa. Ve městech poblíž řek jim konkurovala lodní doprava. Mezi obecné dopravní živnosti patřily také poštovní služby. Korespondence hospodářského, politického a učeného obsahu se velmi rychle rozrůstala (van Dülmen, 2006, s. 102).

To, že v 16. století expandoval obchod, potvrzuje i Mackenney. V knize *Evropa 16. století* popisuje, jak města vytvořila hustou obchodní síť a středomořská, baltská a atlantská zóna se propojily v jedno velké impérium plné zboží (Mackenney, 1993, s. 34). Zmiňuje především Gdaňsk, Amsterdam, Antverpy, Londýn, Paříž, Lübeck, Frankfurt, Ženevu, Janov či Benátky (Mackenney, 1993, s. 109). Pro příklad uvádí, že městem Antverpy putovaly látky, vosk, zrno, kovy, tapisérie, knihy, kožešiny, jantar, sůl, olej, sušené ovoce i šafrán. Antverpy měly světový monopol na koření. Byl tam kamenec a barviva pro výrobce látek i bavlna. (Mackenney, 1993, s. 111-112). V Antverpách se vyrábělo sukno, plátina všech druhů, koberce, barchet; zbraně a další válčené náčiní; řemeslníci se zabývali malováním, barvením, výrobou barev, zlacením, stříbřením, zhotovováním skla; tvořili zboží ze zlata, stříbra, hedvábí, příze, vlny, kovů a jiné. Vyráběly se i všechny druhy látek jako samet, satén, damašek, sarsenet, taft a jiné. Zpracovávalo se velké množství kovů, vosku, cukru a jiného zboží. (Mackenney, 1993, s. 112). V polovině století bylo v oběhu více než sto různých druhů mincí. Poskytovaly se úvěry a půjčky. (Mackenney, 1993, s. 112).

2.3.4 Cestovatelství

Lidé v 16. století nebyli odsouzeni k tomu, „aby život prožili v dohledu kostelní věže své vesnice“ (Binková, Polišenský, 1989, s. 8). Evropou vandrovali řemeslníci a řemeslní

tovaryši, kterých bylo potřeba na jednom místě vždy jen na určitou dobu. Cestovali zemědělci, zasažení neúrodou, i vojáci, kteří táhli s válkou. Cestovali učitelé, žáci a studenti (Binková, Polišínský, 1989, s. 8). Pešek ve své knize zmiňuje tzv. školní vandr – peregrinaci. Jednalo se o studijní poutě, kdy mladíci putovali na zahraniční školy s cílem naučit se jazyk a získat zkušenost pobytu v cizím prostředí (Pešek, 1993, s. 43). Na kavalírské cesty se vydávali mladí šlechtici (Binková, Polišínský, 1989, s. 16).

Dále se „na cestách objevují i členové diplomatických poselství, klerikové putující do Říma nebo Avignonu, kající se hříšníci vykonávající pouť k hrobu světců“ (Binková, Polišínský, 1989, s. 9). 16. století bylo, jakožto období zámořských plaveb a století humanismu, knihtisku a vznikání mezinárodní čtenářské obce, dobou, kdy stoupal zájem lidí v Evropě včetně Čech, o cesty, cestování a cestopisnou literaturu (Binková, Polišínský, 1989, s. 10).

2.3.5 Bydlení

Pokud se podíváme na dům v 16. století, jednalo o jediný prostor, kde obyvatelé různého věku i pohlaví společně pracovali, jedli, dodržovaly tradiční zvyky, i spali. Všechny činnosti v domě se děly před zraky všech jeho obyvatel a soukromí neexistovalo (van Dülmen, 1999, s. 60-61).

Tehdejší domy byly zpravidla studené a vlhké. Okna byla malá, takže ve světnici vládlo přítmí nebo byla celá místnost zahalena do dýmu loučí či kahanů. Vytápěna byla většinou pouze kuchyně nebo světnice. Voda se zpravidla musela nosit zdaleka (van Dülmen, 1999, s. 61).

Většina obyvatelstva v 16. století bydlela v malých příbytcích, které byly podobny spíše chatrčím. Lépe na tom byli majitelé hospodářských usedlostí a sedláci. V jejich domech se nalézala kuchyně a světnice s velkou pecí a komínem. Selské domy byly velké a nechyběla v nich řada komor. Bylo zde více světla i tepla a čistěji než v chatrčích (van Dülmen, 1999, s. 61-63).

Jinou podobu mělo bydlení ve městech. Nájemní byty námezdních dělníků a řemeslníků se skládaly obvykle z kuchyně, resp. světnice a komory. Světnice zároveň sloužily současně jako pracovní i obývací prostor. Místnosti byly opět velmi temné. Lépe na tom byli řemeslníci, kteří v některé z postranních uliček vlastnili celý dům. Obytná plocha byla větší a mohl být využíván dvůr či část ulice. V případě, že dům měl více pater, bylo přízemí vyhrazeno živnosti a v ostatních poschodích se bydlelo. V prvním poschodí se nacházely obvykle kuchyně, světnice a komory. Ve druhém patře pod střechou bydlelo služebnictvo. Voda se musela nosit ze vzdálené kašny. Od 16. století byly v takovýchto domech zřizovány záchody. Domy patriciátu patřily k nejvýstavnějším ve městě. Tyto domy nabízely dostatek prostoru, protože byly vícepatrové. Jako sklady sloužily velké sklepy. Přízemí bylo vyhrazeno pro obchod, v prvním poschodí bydlela rodina. Kuchyně byla velká a prostorná. Nacházela se tu spousta cenných věcí jako skříní, krbů a hodin. V neposlední řadě existovaly i šlechtické domy, některé z nich vypadaly jako opravdové zámky. V domě se nacházelo mnoho místností, z nichž vynikaly dvě – ložnice pána domu a sál, který sloužil reprezentaci, jídlu a slavnostem. Tyto domy byly vybaveny luxusně – obrazy, nábytkem atd. (van Dülmen, 1999, s. 64 -68).

Podle stavu a majetnosti se lišilo i vnitřní vybavení domů. Chudší vrstvy měli většinou jen stůl, lavice, pár stolic, truhlici na šaty a lože na spaní, které se dalo přes den odstranit. Dále několik nožů a žlic, dřevěné misky, konvice a nějaké nádobí na vaření. Ti majetnější vlastnili nejenom lepší předměty, ale i ve větším množství. Lavice byly často nahrazeny židlemi s opěrkami a polstrováním, truhlice zase skříněmi. Místnost zdobily hodiny, obrazy či jiné umělecké výtvořy. Snaha pozvednout se nad obyčejný lid se od 16. století projevovala užíváním ubrusů a ubrousků, zavedením vidličky či používáním sklenic. Koupelny tehdy ještě neexistovaly, ale řada domů měla vlastní lázeň (van Dülmen, 1999, s. 71).

2.3.6 Jídlo

Jídlo patří k základním životním potřebám člověka, ale najíst se dosyta nebývalo v 16. století samozřejmostí. Když byla špatná úroda, trpěli lidé hladem, což postihlo zvláště chudší obyvatelstvo. Základem výživy bylo pro většinu lidí obilí. Jako hlavní jídlo

prostého lidu převažovala kaše z jáhel, ovsa, pohanky, žita či pšenice. Dále se pekly placky. Lidé znali i chléb, který sloužil ve vyšších vrstvách jako příloha. Spotřeba masa od 16. století neustále klesala a byla nahrazována obilninami, polévkami z kysaného mléka a zahradními plodinami. Nejběžnějším nápojem nebyla voda, ani mléko, nýbrž pivo (van Dülmen, 1999, s. 71-73).

Všední strava nižších vrstev byla velmi jednotvárná. Bohatší byla kuchyně zámožných a bohatých stavů, šlechty, patriciátu a bohatých sedláků. Ještě na začátku 16. století se u stolu jedlo rukama, jako příbor se užíval nůž a lžíce. Postupně se v horní vrstvě objevovaly vidličky, talíře, ubrusy a ubrousky. Jídlo mělo v domácím životě významné postavení. Existoval i zasedací pořádek. Od 16. století se v rozvržení míst u stolu začala odrážet hierarchie obyvatel domu. Jídlo také bylo těžištěm rodinné i domovní družnosti (van Dülmen, 1999, s. 74-77).

III. Praktická část

3.1 Osmijazyčný slovník z let 1585-1586 ve sbírkách Pedagogického muzea v Praze

3.1.1 Popis slovníku

Slovník je malého formátu o rozměrech 9 cm x 16, 5 cm x 2, 9 cm a má 195 listů. Postrádá jakýkoliv titulní list. Začíná předmluvou, díky níž je známo, že se jedná o druhou verzi, která byla oproti první rozšířena o další dva jazyky. K původní latině, francouzštině, němčině, italštině, španělštině a portugalštině přibyla ještě angličtina a vlámština (Šustová, 2008, s. 203). Slovník je tedy osmijazyčný. Vícejazyčné slovníky byly charakteristické pro 16. století. „Samotná předmluva je datována do listopadu 1585, lze proto předpokládat, že slovník byl vytištěn někdy na přelomu let 1585 a 1586, spíše však na počátku roku 1586“ (Šustová, 2008, s. 203). Místo vydání taktéž není známo, ale dá se předpokládat, že se jedná o slovník francouzského původu. Podle Šustové se může jednat o další vydání slovníku Ambrosia Calepina nebo jím byl slovník inspirován (Šustová, 2008, s.203).

Vyjma předmluvy je každá dvoustrana slovníku rozdělena na osm sloupců, každý pro jeden jazyk, a jednotlivé řádky v různých jazycích si obsahově odpovídají. Slovník začíná úvodem pro uživatele slovníku. Následuje konverzační příručka rozdělená do osmi okruhů, poté vlastní slovník s abecedně řazenou slovní zásobou a přehled časování sloves. Slovník je zakončen poznámkami o výslovnosti francouzštiny, italštiny a španělštiny. Z toho, co slovník obsahuje, lze vidět, že se nejedná o slovník v pravém slova smyslu, ale spíše o „učebnici základů jazyků západní a části střední Evropy“ (Šustová, 2008, s.204). Jednotlivé části slovníku budou rozebrány v dalších kapitolách.

3.1.2 Překlad do českého jazyka

Aby bylo možné se slovníkem pracovat a analyzovat jeho slovní zásobu a potvrdit či vyvrátit hypotézy stanovené v úvodu diplomové práce, bylo nejprve nutné slovník přeložit

do českého jazyka, protože jak již bylo zmíněno výše, čeština není mezi osmi jazyky slovníku zastoupena.

Jazyky, z kterých jsem vycházela, byly angličtina a němčina, ale nezdá se mi stávalo, že tyto dvě řeči nestačily a musela jsem využít i ostatní jazyky zastoupené ve slovníku. Překlad byl zcela určitě časově nejnáročnější částí této diplomové práce.

Hned první překážkou byla horší kvalita textu dána stářím slovníku, a poměrně malá velikost písma. Navíc písmo používané v 16. století se liší od písma současného, takže bohužel se někdy jednalo spíše o luštění a hádání než o kvalifikovaný překlad. S vývojem jazyka se změnil i pravopis některých slov. Příkladem pro angličtinu může být dnešní slovo *book*, které je ve slovníku psané jako *boocke*, nebo slovo *help*, jež je ve slovníku psané jako *healp*; v němčině pak například rozdíl mezi dnešním *jemand* a dřívějším *yemandt* nebo mezi *deutsch* a *teutfch*. Navíc některá slova se postupně přestala používat nebo zanikla úplně a v dnešním jazyce se už nevyskytují. Liší se i gramatické tvary například při časování sloves. To všechno značně ztížilo překladatelskou práci.

U překladového slovníku navíc téměř vždy odpovídá jednomu výrazu výchozího jazyka více různých výrazů jazyka cílového (Černý, 1998, s. 162), a tak vybrat pouze jeden český ekvivalent bylo někdy problematické. Stávalo se i to, že slova ve slovníku si v jednotlivých jazycích zcela neodpovídala, např. německé *schreien* křičet, volat s anglickým *weep* *plakat*.

Pokud jsem se pomocí angličtiny a němčiny nedobrala k českému slovu, přišli na řadu i další jazyky, především španělština a italština. Někdy bylo těžké slovo přečíst, ať už z důvodu horší kvality nebo jiného písma. V naprosté většině se mi ale nakonec podařilo české ekvivalenty najít, jen několik slov ze slovníku zůstalo bez českého překladu.

Práce na překladu konverzační příručky byla jednodušší v tom, že se jedná o celé věty a lze si tak chybějící slova odvodit nebo domyslet. Ale i tady jsem se setkala s obtížemi, kdy jsem si nebyla zcela jistá významem některých vět.

Závěrem musím dodat, že se tedy nejedná o stoprocentně přesný překlad. Dle mého názoru je ale nabídnutý překlad pro účely této diplomové práce naprosto dostačující a drobné odchylky od původního textu nebudou mýt na analýzu a výsledky z ní vyplývající žádný vliv.

3.1.3 Úvod pro uživatele slovníku

Slovník začíná úvodem, ve kterém je slovník představen čtenáři. Ten se tak dozvídá o užitečnosti této knihy, která si dává za cíl pomoci mu ke znalosti osmi jazyků a k schopnosti domluvit se v těchto jazycích, aniž by potřeboval překladatele. Dále tu autor slovníku zmiňuje, komu je slovník určen, a sice obchodníkům, cestovatelům, těm, co žijí u dvora nebo táhnou s válkou. Následně jsou vyjmenovány jazyky, které jsou ve slovníku zastoupeny, a následuje obsah slovníku. První částí je konverzační příručka, která v osmi kapitolách předkládá rozhovory na různá témata: při hostině; nakupování a prodávání; jak vymáhat dluhy; jak se zeptat na cestu; rozhovory v hospodě; rozhovory při vstávání; téma obchodování a poslední kapitola učí jak pást dopisy a smlouvy. Druhou částí je abecedně řazený slovník. Slovník uzavírá přehled časování nepravidelných sloves a poznámky k výslovnosti.

4¹: Čtenáři.

Milý čtenáři, tato kniha je tak nezbytná a užitečná a její použití nutné, že ani vzdělanými lidmi nemůže být dostatečně vychválena; neboť není nikoho, ani ve Francii, ani v Nizozemí, ani ve Španělsku, ani v Itálii, kdo by obchodně nejednal v Nizozemí a nepotřeboval by osm jazyků v této knize popsaných a vysvětlených. Stejně tak jako někdo, 4: kdo se zabývá obchodem nebo žije u dvora nebo táhne s válkou nebo cestuje zemí, potřebuje překladatele pro některý z těchto osmi jazyků. Proto jsme uvážili, na naše znatelné náklady, ale pro vaši velkou potřebu a užitek, tyto jazyky zde posbírat a uspořádat, tak abyste žádné překladatele nepotřebovali, 5: nýbrž abyste sami snadno mluvili a abychom vám pomohli rozumět způsobu výslovnosti mnoha národů. Kdo někdy nabyl přátelství s řečí cizího národa? Kolik lidí se stalo bohatými bez znalosti těchto řečí? Kdo může dobře vládnout městům a zemím, který nezná jiné jazyky než svůj mateřský? Protože je to tak, drahý čtenáři, přijměte s radostí tuto knihu, 6: díky které můžete mít znalost osmi různých jazyků; kterou když přečtete s porozuměním a pílí, poznáte, že pro

¹ Číslo udávají vždy dvoustranu ve slovníku, na které se daný text vyskytuje. Vlastní text převzatý ze slovníku je psaný kurzívou.

vás není jen užitečná, ale i nutná. Kdyby vám nebylo vhod učit se celou knihu zpaměti, tak si vezměte jen to, co je pro vás nejčastěji potřebné. Tak můžete s radostí 7: a jak se říká hravě, dojít znalosti mnoha řečí. Přijměte proto tuto naši práci, kterou jsme udělali v úctě k vám a pro váš prospěch; slibujeme, že pokud bude vámi dobře přijata, budeme nadále s horlivostí pomáhat vašemu studiu.

8: Rejstřík této knihy

Tato kniha je velmi užitečná pro naučení se čtení, psaní a mluvení vlámsky, anglicky, německy, latinsky, francouzsky, španělsky, italsky a portugalsky. Je rozdělena do dvou částí. První část je rozdělená do osmi kapitol, z nichž sedm je sestaveno jako rozhovory osob. První kapitola je hostina deseti lidí a zahrnuje 9: běžné hovory, které se používají u stolu. Druhá kapitola je o nakupování a prodávání. Třetí kapitola učí jak vymáhat dluhy. Čtvrtá kapitola je o tom, jak se zeptat na cestu, spolu s dalšími všedními rozhovory. Pátou kapitolou jsou běžné rozmluvy, když je člověk v noclehárně. Šestá kapitola je rozhovor při vstávání. Sedmá kapitola jsou rozhovory o obchodování. Osmá kapitola učí, jak se píše dopisy, dluhopisy, stvrzenky a smlouvy. 10: Druhá část této knihy obsahuje mnoho samostatných slov, které slouží pro každodenní komunikaci, seřazeny podle abecedy.

3.1.4 Konverzační příručka

3.1.4.1 První kapitola

Formální stránka konverzační příručky se nepatrně liší od soudobých konverzačních příruček. Neobsahuje přehled jednotlivých frází a obrátů k danému tématu s překladem do cizího jazyka, nýbrž každá kapitola představuje jeden ucelený dialog, kdy jednotlivé promluvy na sebe plynule navazují a vzniká tak jeden dlouhý rozhovor.

Rozhovor působí velmi autenticky, jakoby byl převzat v nezměněné formě z reálného života. Je například plný rozepří mezi jednotlivými účastníky rozhovoru (např. matka, vytýkající synovi pozdní příchod nebo rozhovor nad tím, kdo toho více vypil), některé

fráze se v něm, pokud uvážíme účel konverzační příručky, ale zbytečně opakují či působí nadbytečně.

Účastníci hostiny jsou na začátku vyjmenováni a jejich jména jsou upravena každému jazyku, takže zatímco v němčině vystupuje Hans, v angličtině je to John a ve španělštině Juan atd.

Uživatel slovníku si v této kapitole osvojí základní obraty jako: *dobrý den, jak se vám vede, já se mám dobře* atd. Seznámí se s okruhem slovní zásoby popisující jednotlivé činnosti při přípravě jídla a prostírání stolu: *nabrousit nože, donést vodu, přinést talíře, rozdělat oheň*, a dále se slovní zásobou označující různé nádoby: *talíř, pohár, ubrousek, ubrus, nůž, hrnec, utěrka, kredenc, stůl, židle, dveře, mísa, podnos, korbel, konvice, nůž*, dále potraviny a pokrmy: *chleba, maso, plec, víno, salát, polévka, hořčice, paštika, křen, mrkev, kapary, zajíc, králík, koroptev, pivo, ovoce, sýr*.

Uživatel si dále osvojí fráze, jak přivítat hosty, jak nabídnout návštěvě jídlo a podobné věty, které mohou být pro komunikaci během hostiny užitečné.

Za zajímavou skutečnost považuji fakt, že dvakrát je v textu zmíněno, že se účastníci rozhovoru učí francouzsky a v závěru se společnost baví o válce mezi Španělskem a Francií.

Hostina deseti lidí:

totiž: něm: Herman, Hans, Maria, David, Peter, Frantz, Rogier, Anna, Heinrich und Lukas.

angl: Hermes, John, Marie, David, Peter, Francis, Roger, Anne, Henry a Luke.

Herman: Ať vám dá Pánbůh dobrý den, Hansi. I: Vám také Hermane, ať vám dá Pánbůh dobrý den. II: H: Jak se vám vede? I: Vede se mi dobře, díky Bohu. A vy, Hermane, jak je to s vámi, dobré? H: Já se mám také dobře. Jak se daří vašemu otci a vaší matce? I: Daří se jim dobře, díky Bohu. H: Co děláte tak časně vzhůru? I: Není snad čas být vzhůru? H: Ještě se postíte? Ještě jste nesnídal? I: Ne, ještě ne, ještě je moc brzy. A vy, vy už jste posnídal? H: Ano, už před hodinou, měl bych snad nejíst tak dlouho? 12: Odkud přicházíte? I: Odkud přicházím? Ze školy, z kostela a z trhu. H: Kam jdete? I: Jdu domů. H: Kolik je hodin? I: Je skoro dvanáct hodin. H: To už je tak pozdě? I: Musím jít domů

nebo mi matka vyhubuje. Sbohem Hermane. H: Tak spěcháte? Neptal se po mě náš učitel? I: Neslyšel jsem ho. Nemůžu tu déle meškat. Sbohem. H: Jděte. Bůh vás doprovázej. 13: I: Bůh vám dej dobrý večer, milá matko, i vám všem. M: Hansi, odkud jdeš? Kde jsi se zdržel tak dlouho? Je to tak dobře? Prikázala jsem ti, ať přijdeš ve čtyři hodiny a je skoro šest. Řekni mi jenom, kde jsi byl? Víím dobře, že ze školy si přišel už dávno. Řeknu to tvému učiteli. I: Promiňte mi, přicházím teprve teď ze školy. 14: Nevěděl jsem, že je tak pozdě. Nikde jsem nebyl, můžete se zeptat učitele, jestli to tak není. M: To udělám, chci znát pravdu. Teď jdi, prostři stůl a pospěš si. I: Rád, matko. Kde je ubrus? M: Ubrius leží tam v kredenci. Postav tam nejdřív sůl, nemůžeš si to zapamatovat? Řekla jsem ti to nejmíň dvacetkrát, nic se nenaučíš. To je velká škoda. 14: Jdi a přines talíře, poháry a ubrousky. I: Rád, matko. Kde jsou? M: Nemůžeš nic najít. Tady jsou, copak si je nehledal? Přines chleba. I: Dejte mi peníze. Kolik ho mám přinést? M: Přines za dva steubery¹. Za jeden bílý, za jeden tmavý chleba, půlka jeden, půlka druhý a přines je čerstvě upečené. I: Dobře, já jdu. Tady je chleba, matko. M: Udělal si to dobře. Přines ještě dřevo, abychom rozdělali oheň. 16: M: Jdi nabrousit nože, dej vodu do hrnce a pověs tam bílou utěrku. Zapal oheň, tvůj otec přichází, a David, tvůj bratranec, přichází s ním. Jdi jim naproti a sundej si čapku a pokloň se uctivě. I: Udělám to, milá matko. Jdu. Vítejte otče i vy, jeho společníku. D: Petře, to je váš syn? P: Ano, to je moje dítě. D: Je to slušné dítě. Bože, dej ať vzkvétá ve všech ctnostech. P: Velmi vám děkuji. 17: D: Nechodí on do školy? P: Ano, učí se mluvit francouzsky. D: Ano? To je dobře. Hansi, umíš dobře mluvit francouzsky? I: Ne velmi dobře, ale učím se, bratranče. D: Kam chodíš do školy? I: V Lombardově ulici. D: Chodíš dlouho do školy? H: Přibližně půl roku. D: Učíš se i psát? P: Ano, bratranče. D: To je dobře. Uč se vždy pilně. H: Budu, milý bratranče, kvůli bohu. 18: M: Bud'te vítán, milý bratranče. 18: Děkuji velmi. M: Bratranče, chcete tam zůstat? Proč nejdete dovnitř? Pojd'te se ohřát, pak budeme jíst. D: Myslíte si, že je mi zima? To by byla ostuda. M: Jak se máte, bratranče? D: Dobře, Bůh buď pochválen. M: Kde je moje sestřenice? Proč jste ji nevezal s sebou? D: Je nemocná. M: Je to pravda? Je nemocná? Jakou má nemoc? D: Má horečku. M: Má ji už dlouho? D: Kolem osmi dní. 19: M: To jsem nevěděla. Zít'ra ji navštívím. Franci, přines židličku pro tvého bratrance. Bratranče, pojd'te k ohni. Franci, jdi ke dveřím, někdo klepe. Podívej se, kdo to je. Měl by to být Rogier, pokud vím. F: Dobře, matko. Kdo je tam? R: Tady přítel, otevřete dveře. F: To jste vy, Rogiere? R: Ano,

¹ druh mince

to jsem já. Je tvůj otec doma? F: Ano a má matka také. Pojd'te dovnitř. Řeknu otci, že jste přišel. 20: P: Franci, všechno dodělej, ať jdeme jíst. F: Všechno je hotovo, otče, můžete jít jíst, pokud je vám líbo. P: Přijdu co nevidět, zavolej děti. F: Ano, otče. Slyšíš, Hansi, pojd' ke stolu. Kde jsi? Co děláš? I: Co bych měl dělat. Mám tu nějakou práci. P: Nevíš, že je čas k jídlu? Pojd' se pomodlit. I: Ano, už jdu. P: Hansi, proč nejdeš, musím tě volat? 21: M: Rogiere, vy nejíte, myslím, že se stydíte. Poslužte si a nestyd'te se. R: Nejím dost? Jím víc než kdokoliv tady u stolu. M: To neděláte. A: Vy sama nic nejíte. M: Jedla jsem hodně. P: Tak se aspoň dobře napijme, když máme málo jídla. A: Co to říkáte? Není tu dostatek jídla? Je tu dost jídla pro dvacet lidí. 22: Skutečně jste si udělal velkou škodu. P: Neudělal. Ted' vám připíjím a modlím se za celou společnost a naše bližní. Připijete si? A: Ano, ze srdce rád. Tak jenom pijte, nic jste nevyopil. Naplním vám znovu. P: Proč to chcete dělat? Nevyopil jsem to snad? Kolik zbývá? Já to vypiji. Podívejte se, je to pryč, připijte mi. 23: Nesnaž'te se o nic jiného, než mě oklamat. A: Nemohu to všechno vypít, mám toho moc. P: Co vás nemá, já jsem to všechno také vypil. A: Nevyopil jste toho tolik, váš pohár nebyl tak plný. P: Byl. P: Nebyl. A: To je pravda, ale můj pohár je mnohem větší než váš. A: Tak si to vyměňme. P: Jsem ochoten, dejte mi váš. A: Nedám vám ho, chci si ten svůj nechat. Ponechte si, co máte. 24: P: Pijte tedy. A: Ano, budu pít. Podívejte se, jestli není prázdný. M: Proč jsme vás museli tak prosit? Na koho jste si připil? Připijte si na mě. Nebo se na mě zlobíte? A: Proč bych se na vás měl zlobit? M: Protože jste si na mě nepřipil. A: Připil jsem si na vás. M: Neslyšela jsem to. Dost pití, musíme také jíst. Mám velký hlad, ukrojte mi tam kousek masa. A: Nemáte ruce? 25: M: Mám, nedosáhnu na podnos. P: Dobře, posloužím vám. Máte dost? M: Ještě nic nemám. P: Držte to, ted' už máte dost? M: Podívejte, co mi dává. To mi nepomůže. Nechte si to pro sebe a sněžte to. Rogiere, ukrojte mi kousek z té plece. R: Dobře, vezměte si. M: Děkuji vám. P: Hansi, přines chleba a dolij víno kolem dokola. M: Někdo klepe na dveře. Neslyšíš, Hansi? 26: I: Jdu se podívat. To je Lukas, Andreasův sluha. M: Co mi chce? I: Něco přináší. M: Ano? Pust' ho dovnitř. I: Lukasi, pojd'te dovnitř. L: Bůh vám žehnej. P: Jste Lukas? L: Ano, Petře. P: Co nám nesete nového? L: Ne moc, Petře. P: Jak se vede vašemu pánovi? L: Vede se mu dobře. Přeje vám dobrou noc a nabízí vám své služby a posílá toto.. M: Petře, je čas se posadit. P: Souhlasím. M: Davide, posad'te se. D: Já? Omluvte mě, že to neudělám, prosím, ať se tam posadí Petr. M: Petr se tam neposadí. Posadí se zde, to je jeho místo. Hansi, řekni modlitbu. I: Dobře, matko. Bože, žehnej mé matce, mému otci a celé společnosti. M:

Franci, přines nám jídlo: přines salát 28: a solené maso, nalij pití, nalij bratřenci a pak kolem dokola. Franci, posad' se k nám. Hansi, přines také polévku pro bratra a dodělej rychle to ostatní. I: Bratře, vezmi si polévku. Je jí pro tebe příliš mnoho? F: Ano, je jí moc. I: Nesněž to vše. Něco nech. P: Proč nejíš svou polévku? Protože je teplá? F: Je ještě horká. M: Hansi, přines chleba. 29: Rogier nemá chleba, přines mísu a dones hořčici. P: Dejte mi džbán na pivo. R: Tady máte, neupusťte ho. P: Dejte mi ho sem, držím ho dobře. M: Petře, nepijte tak brzo po polévce, protože je to nezdravé. Nejdřív něco snězte, než budete pít. Petře, ukrojte mi maso, ukrojte mi i kousek chleba. Ukrojte Francovi něco k jídlu, nemá co jíst. P: Mám mu sloužit? 30: Nemůže si posloužit sám? Ukrojte si sám, jste dost velký, poslužte si, protože vám nebudu sloužit. Nesloužím nikomu, jenom sobě. M: Dej mu najíst, protože on se stydí. Neodváží si nic vzít. To přece vidím. P: Dobře, přineste sem něco dalšího. M: Podívej se, jestli se přinesly paštika a koláč. Jdi a přines pečeni a dolij víno. Dolij tvému otci, dolij do plna, nedolívej to tak plné, 31: nevidíš, co děláš? Přeléváš. Nevidíš, že Rogier nemá žádné víno? I: Udělejte místo, ať sem dáme mísy. M: Buďte všichni vítáni. A: Je tu toho spousta k jídlu, udělali jste si zbytečné škody. M: Ne, není to pravda, je mi líto, že tu toho není víc. Musíte být shovívaví. A: To je skutečně pěkně řečeno. M: Petře, ukrojte plec, přineste křen, mrkev 32: kapary. Dejte Davidovi něco z toho zajíce a z toho králíka. Rozdělte tu koroptev, vy nám nesloužíte, prosím vás, buďte všichni veselí. R: Je tady toho dost, co nás udělá šťastnými. P: Hansi, nalijte nám pití. I: Víno už tu není. P: Přineste další. Co si myslíte o tomto víně? D: Já si myslím, že je dobré. P: Necháme si tedy přinést to samé? D: Jak se vám chce. 33: I: Odkud ho mám přinést? P: Odtud, odkud jsi přinesl toto. Nebo dojdi na trh, k Bílé lilii nebo kam chceš. I: Kolik ho mám přinést? P: Přines dva litry nebo tři pinty. A přijď brzy zpátky. I: Budu utíkat celou cestu, otče. M: Franci, vstaň teď a obsluž stůl. Podívej se, jestli nic nechybí. Chceš ještě více jíst, řekni si. F: Ne, matko, jedl jsem dost, Bůh buď pochválen. 34: M: Pijte, je ve vaší konvici pivo? F: Ano, matko, je ho tam ještě dost. M: Pokud by nebylo, tak jdi a přines ho. A: Někde někdo na dveře? Jdi se podívat. F: Je tam někdo? H: To jsem já. Otevřete. Stojím tu už víc jak půl hodiny. F: Co si přejete? H: Dobrý večer, přáteli. Je pán doma? F: Ano, proč, chcete s ním mluvit? H: Ano, kde je? F: Sedí u stolu. Chcete mu něco? Vyřídím váš vzkaz. 35: Co mám říci? Kdo se po něm ptá? H: Musím s ním mluvit sám. Řekněte mu, že jsem sluha jeho strýce nebo že přicházím od jeho strýce. F: Dobře, jdu mu to říct, počkejte tu chvíli. Otče, je tu muž, který chce s tebou mluvit. P: Co je to za muže? I: Neznám ho, otče.

Říká, že přichází od mého strýce. P: Zeptej se ho, co žádá. I: Říká, že s vámi musí mluvit.

36: P: Dobře, ať jde dovnitř. F: Příteli, pojd'te dovnitř. H: Kdo je uvnitř? Je tam hodně lidí? I: Ne, tři nebo čtyři. H: Bůh žehnej celé společnosti. P: Vítejte, Heinrichu, co řeknete dobrého? H: Petře, můj pán mě poslal, že vás žádá, abyste byli jeho hosty zítra v poledne. P: Jak se daří mému strýci? H: Vede se mu dobře, pochválen buď pánbůh. P: A celá jeho domácnost? H: Všichni se těší dobrému zdraví. P: To rád slyším. 37: Řekni mu, že mu děkuji z celého srdce a že není pro mě možné, abych v poledne přišel, před čtyřmi dny jsem byl už pozvaný někým jiným. Kdybych nebyl, přišel bych rád. Ale bez potíží přijdu zítra odpoledne. H: Dobře, řeknu mu to. Bůh vám dej dobrou noc. P: Počkej Heinrichu, napijte se, než půjdete. H: Nemám žízeň, děkuji. F: Počkejte chvíli 38: musíte se napít. H: Musím jít. M: Hans se ještě nevrátil? Kde je tak dlouho? F: Tady jde. P: Hansi, kde jsi byl tak dlouho? I: Nemohl jsem přijít dříve, otče. Byla tam spousta lidí, musel jsem celou cestu běžet. M: Dobře, nalij víno. P: Davide, zkus, jestli je dobré. D: To udělám, nalij mi sem. To druhé bylo lepší. R: Ne nebylo. Podle mého rozumu je tohle lepší. M: 39: Anno, nemáte dobrou náladu. Jak to přijde, že nemluvíte? A: Co bych měla říkat? Je lepší mlčet, než mluvit špatně. Neumím mluvit dobře francouzsky, proto jsem zticha. M: Co to říkáte? Mluvíte dobře jako já, ještě lépe. A: Ne, ale chtěla bych to. Stojí mě to dvacet guldenů. M: Davide, vy nejíte. Ukrojte mi kousek tohohle. Tohle je moc vařené a 40: tohle je upečené málo, není? D: Také si myslím. A: Rogiere, půjčete mi svůj nůž, prosím vás. R: Vezměte si ho, ale vraťte mi ho, až dojdete. A: Kdybych vám ho nevrátil už mi nic nepůjčujte. R: Ne vskutku. A: Je to dobrý nůž, kolik vás stál? R: Koupil jsem ho za tři steubery. A: To je dobrá cena, prodejte mi ho za tolik, dám vám vaše peníze. R: Souhlasím. 41: Přijměte ho s dobrým srdcem a nepřijměte jenom tento malý dárek, ale i jeho vůli, kterou vám pošle jako znamení lásky. P: Poděkujte srdečně svému pánovi a řekněte mu, že si ho zasloužím z vůle boha. L: Dobře Petře. P: Dolijte Lukášovi a rozsviňte mu. L: Přeji vám dobrou noc, Petře, a celé vaší společnosti. P: Dobrou noc, Lukáši, dopil jste? 42: Ano, Petře. M: Hansi, zapal svíci, podívej se, jestli ostatní je hotovo, tohle všechno odnes a přines další. Dones čisté talíře, dones ovoce a sýr. F: Je to tu, otče. P: Dej tu místu pryč. A: Davide, přineste mi ještě jeden. D: Ze srdce rád to udělám. Připíjím na vaše zdraví. A: Bůh vám žehnej. D: Rogiere, víte něco nového? R: Skutečně ne. Nevím nic nového. D: Nemluví muži o míru? Nevím, že by říkali něco o míru. Myslím, že najít mír ještě nějakou dobu potrvá. D: Neslyšel jste nic říkat o tom, že by francouzský král prohrál bitvu se Španělskem? To jsem

sice slyšel, ale tak se lže, že člověk neví, čemu věřit. Lidé říkají velké zázraky, ale jenom bůh ví, co se má stát. D: Říkáte pravdu. R: Kdybychom s ním uzavřeli mír, 44: válka by už déle pokračovala. D: To je skutečně pravda. Hansi, tohle všechno odnes a řekni poděkování. I: Jdu, otče. De tali conuiuio, & c. Bůh žehnej vám otče a matko a celé společnosti. P: Napijme se po tom poděkování R: To je pěkně řečeno, ale musíme také říct ještě tu druhé poděkování. Petře, kolik jsme měli vína? Chceme to víno zaplatit. P: Ne skutečně, nic nedávejte, jednou pro vždy, když jsem vám mohl 45: dát najíst, tak vám můžu dát i napít. R: Co to má být? Víno je teď drahé. P: Neslyšíte, co říkám? D: Dobře tedy, tak vám děkujeme. Musíme toho být hodni. M: To už je dlouho zasloužené. P: Já vám také děkuji, že jste přišli. Franci, přines otep a udělej oheň, ať se zahřejeme. F: Oheň zapaluje otec. D: Není nám zima. Musíme jít, už je čas. M: Proč tak spěcháte? 46: Už je skoro deset hodin. M: Ještě není pozdě. R: Pro nás je. M: Hansi, přines lucernu. D: Nevezmeme si lucerny. Je jasno, není jich potřeba. H: Bůh vám dej dobrou noc. P: Vám také. Jak káže Bůh.

3.1.4.2 Druhá kapitola

Druhá kapitola nás přivádí na trh, kde obchodnice nabízí své zboží a sice látky jako *kamelot, damašek, samet*, dále *maso, ryby, sýry, víno, čepice či knihy*. Většina rozhovoru je o dohodování se na ceně a smlouvání. Uživatel slovníku se má naučit věty jako: *Co budete kupovat?, Podívejte se, co by se vám líbilo., Kolik bych zaplatil za...?, To je mnoho. Mincemi, kterými se v textu platí, jsou: steuber, šilink, fenik a libra.*

O nakupování a prodávání

Katherina, Margareta, Daniel

C: Bůh vám dej dobrý den, kmotro. 47: A vaší společnosti. M: A vám také, kmotříčko. C: Co tu děláte tak brzy v zimě? Jste tu dlouho? M: Kolem hodiny. C: Prodala jste toho hodně dneska? M: Co bych prodala tak časně? Nemám ještě žádné peníze na ruku. C: Já také ne. M: Mějte dobrou mysl. Ještě je brzy. Bůh nám pošle nějaké kupce. C:

V to doufám. Podívejte, tady jeden přichází. Půjde ke mně. 48: Příteli, co budete kupovat? Chcete si něco koupit? Podívejte se, jestli nemám něco, co by vám posloužilo. Pojdte dovnitř, mám tu pěknou látku, pěkné plátno všeho druhu, kamelot, damašek, samet. Mám také dobré maso, dobré ryby, dobrého sledě, tady je dobré máslo a taky sýry všech druhů. Koupíte si pěknou čepici? Nebo pěknou knihu ve francouzštině? 49: Nebo v němčině? Nebo v latině? Nebo zápisník? Kupte si něco. Podívejte se, co by se vám líbilo si koupit. Dám vám dobrý kup, řekněte si, co se vám líbí. Nechám vás si to prohlédnout, to vás nebude nic stát. D: Kolik bych zaplatil za loket této látky? C: Nabízím ji za pět šilinků. D: Kolik by mě stál loket této látky? C: To by vás stálo dvacet steuberů. D: Kolik stojí libra tohoto sýra? C: Libra je za steuber. D: Kolik stojí kvart tohoto vína? K: Kvart má cenu tří steuberů. D: Za kolik nabízíte tento kousek? C: Prodám vám ho za pět guldenů jedním slovem. D: Kolik mám dát za tohle? Ale nezvyšujte mi cenu. C: Ne, skutečně, nezvýším vám cenu. Řeknu vám to jedním slovem. Za to byste zaplatil sedmnáct a půl steuberů. 51: jestli se vám to líbí. D: To je příliš mnoho. C: To není pravda, kolik mi chcete dát? Něco nabídněte, když se mi to nebude zdát, nabídnete něco jiného. D: Co mám nabídnout? Dala jste tomu vysokou cenu. C: Nedala. Ale není řečeno, že vám to neprodám za méně, než jsem řekla. Řeknete, kolik za to dáte? D: Dám vám za to dvanáct steuberů. C: Za tu cenu, 52: kterou mi nabízíte, vám nic dát nemůžu. Nabízíte moc málo. Mám tu nějaký, který vám prodám za tu cenu, ale není tak dobrý jako tento. Nechám vás se podívat, je to jiný druh, za menší cenu. Ale kupovat za menší cenu není vždy užitečné. Nemůžete udělat lépe, než když si koupíte něco dobrého, i kdybyste byl můj bratr, nemohla bych vám nabídnout lépe. D: Chcete mé peníze? 53: C: Ne tak. D: Máte mít ještě navíc dva a půl steuberů. C: Nemohu, i tak bych prodělala. D: Nemůžu dát víc. C: Dobře, Bůh vás provázej. Jděte se podívat, jestli seženete lepší cenu. Nikde to neseženete za lepší cenu. Jsem schopná prodat vám to za tak dobrou cenu jako někdo jiný, ale nechci ztratit. Nechám vám to skoro za takovou cenu, za jako jsem to koupila. 54: Musím na tom něco získat. Nesedím tu, abych nic nezískala. Musím z toho žít, víte dobře, že všechny věci jsou drahé, musíte následovat ostatní. Pokud mi nedáte patnáct steuberů, nemohu vám pomoci, jste moc skoupý. D: To skutečně jsem. C: Nemohla bych na vás nic vydělat, kdyby byl každý tak skoupý jak vy, musela bych zavřít obchod. Nezískala bych ani na chleba, který musím jíst. 55: D: Tedy řekněte. C: To je skutečně pravda. D: Nyní krátce poslouchejte. K: Povídejte. D: Dám vám ještě jeden steuber, ale nic víc, bylo by mi jinak vyhubováno. C:

To by byla malá věc. Taky bych dostala vyhubováno, kdybych to prodala za méně. Záleží vám na jednom steuberu? To je škoda, že mě tak dlouho trápíte pro jeden steuber. Co by vám pomohl steuber nebo dva. D: To říkáte dobře. 56: Jeden steuber sem, druhý tam, ale to už jsou dva steubery. Dobrá, nechcete mi to nechat? K: To nemůžu. D: Tak to sbohem, já jdu. C: Bůh vás provázej. Pojdte sem, vezměte si to. Nemůžu odmítnout první nabídku. Je to dobře levné. D: To říkáte vy, já říkám, že je to drahé, oklamala jste mě. C: Odřeknu vám obchod, když s tím nejste spokojený. D: To by byla škoda, kdybych to udělal. Vydržte, tady jsou vaše peníze, kolik jich máte dostat? C: To víte dobře. 57: Třináct a půl libry, není to tak? D: Dobře, vydržte, dejte mi znovu deset steuberů. C: Nemám malé peníze. Kolik mi to dáváte? D: Čtyři šilinky a šest pencí. C: Za tu cenu to nepřijmu, nemá to takovou hodnotu. D: Má to takovou cenu, zeptejte se na to. C: Dejte mi jiné peníze. Nebudu moct dát to z domu. D: Budete moct, uděláme to tak, kdyby se stalo, že je nebudete moct dát z domu 58: přinesete mi je znovu a já vám dám jiné peníze. Vydržte, tady jsou jiné peníze. C: Teď jsem spokojená. Necháte si to nést? Dám vám jednoho, který vám to ponese. Vezmi to, chlapče a jdi s ním. D: Není třeba, unesu to sám, paní. C: Srdečně děkuji, příteli. Kdybyste něco potřeboval, přijďte ke mně, dám vám dobrou cenu. D: Dobře paní, rád, bůh vás ochraňuj.

3.1.4.3 Třetí kapitola

Třetí kapitola představuje krátký rozhovor mezi dvěma obchodníky. Jeden dluží druhému peníze, ale nejdříve tvrdí, že na svůj dluh zapomněl, poté zase, že to nebyla tak vysoká částka a nakonec, že nemá peníze, protože jemu dluží zase ostatní. Ten, co po něm dluhy vymáhá, už ale nemůže déle čekat a vyhrožuje mu, že ho nechá zavřít. Dlužník se nakonec zaváže zaplatit do deseti dnů.

Jak se domáhat dluhů

59: Morgandt, Walter, Ferdinand

M: Dobrý den, příteli. G: Dobrý den i vám. M: Víte, proč k vám přicházím, že? G: Ne doopravdy. M: Jak? Vy nevíte, kdo jsem? Neznáte mě? G: Ne, kdo jste? M: Zapomněl jste, že jste si nedávno ode mě něco koupil? G: Je to skutečně tak. M: Kdy tedy od vás dostanu svoje peníze? 60: G: Já teď skutečně nemám žádné peníze. Vydal jsem všechny peníze, co jsem měl. Musíte mít osm dní ještě trpělivost. M: Nemůžu čekat déle. Bude mi zaplaceno. Čekal jsem dost dlouho. Zaoptřete to tak, ať mám své peníze nebo vás nechám zavřít nebo se mi zaručte. G: Kolik vám dlužím? M: To víte dobře. G: Já jsem to doopravdy zapomněl. Napsal jsem si to, ale nevím kam. M: Dlužíte mi deset liber. 61: a čtyři šilinky, není-li pravda. G: Skutečně věřím, že to tak je. M: Slíbil jste mi, že mi dáte peníze před dvěma měsíci, to víte dobře, ale nedodržel jste slib. G: To je pravda, ale nemohl jsem dostat peníze od těch, co dluží mně. M: S tím nemám já co dělat. Donuťte je zaplatit. G: Ale když ti lidé nemají peníze, co mám dělat? Musím čekat, až je budou mít. 62: Člověk nesmí být tak tvrdý. Musíme soucítit s našimi bližními, jak nám káže Bůh. M: To je sice pravda, ale já už čekal dost dlouho, nemůžu dále čekat, protože ti, kterým dlužím já, nebudou také čekat. Kdyby to tak nebylo, počkal bych. G: Pojd'te se mnou, zaplatím vám, nebo vám dám zástavu. M: Dobře, pojd'me tedy, jsem spokojen. Ale co říkáte? 63: G: Pojd'te sem, příteli, tento muž se za mě zaručí. M: Udělá to? Je to pravda, příteli, zaručíte se za tohoto muže? F: Ano, kolik je vám dlužen? M: Je to deset vlámských liber. G: Jak? Je to tolik? To není tolik. M: Ale je. G: Skutečně není. Odvažuji se přísahat, že to tolik není. M: Kolik to teda pak je? G: Není to víc, jak devět liber. Vy sám jste mi to řekl. M: To jsem vám řekl? Neřekl. G: Doopravdy jste to řekl. 64: M: Dobře, ať je to tak. Nicméně si myslím, že je to deset, ale souhlasím, když říkáte, že to není víc. Kdy dostanu zaplaceno? G: Během deseti dnů. M: Jsem spokojen, ale dodržte slovo. G: To udělám, bez porušení. F: Pokud vám nezaplatí, zaplatím vám já. M: Jsem spokojen, sbohem. F: Sbohem, příteli.

3.1.4.4 Čtvrtá kapitola

Ve čtvrté kapitole se potkávají dva známí, kteří cestují na koni do Antverp. Rozhodnou se, že pojedou spolu. Mají strach, jestli nezabloudili, ale potkávají po cestě pastýřku, tak se jí ptají na cestu. Mimo jiné zmiňují zloděje, kteří tu předešlého dne přepadli kupce, tak mají strach a musí dávat pozor. K tomu se obávají, aby nepřijeli pozdě

do města, protože by už mohla být zavřená městská brána. Navíc kůň jednoho z nich kulhá. Nakonec se do města dostanou zavčasu a nocují v hostinci u Červeného lva v Cammerově ulici.

Jak se zeptat na cestu a další běžné rozhovory.

65: A: *Bůh vás ochraňuj, pane Roberte.* B: *Můj pane, Bůh vám dej dobrý život.* A: *Jaké je vaše zdraví, od té doby, co jsem vás viděl naposledy?* B: *Tak a tak.* A: *Myslel jsem si, že se vám nevede tak dobře.* B: *Jak to víte?* A: *Podle vašeho obličej, je tak bledý.* B: *Měl jsem pět nebo šest 66: těžkých horeček, které mě tak oslabily a vzaly všechnu chuť.* A: *Je to zlá nemoc. Kam jedete tak zvolna?* B: *Do Antverp na svatodušní pouť.* A: *Já také. Pokud chcete, můžeme jet spolu.* B: *To se mi líbí. Ale vy jedete na mě trochu moc rychle.* A: *Pojedeme rychle, jak vy chcete, mně je jedno, můj kůň kluše velmi snadno.* 67: B: *A můj kluše stěží. Tak jedme ve jménu Boha. Co je to za lidi, co jdou před námi?* A: *Já je neznám. Jsou to obchodníci. Pobídněme naše koně, ať je doženeme, neboť se obávám, že jsme mimo cestu.* B: *Ne, nejsme. Nebojte se.* A: *Nicméně je dobré se zeptat.* B: *Zeptejte se té pastýřky.* A: *Přítelkyně, která je správná cesta do Antverp?* C: *Přímo před vámi. Nezahýbejte 68: ani doprava, ani doleva, dokud nepřijedete k vysokému jilmu, potom zahněte doleva.* A: *Kolik mil máme před sebou do další vesnice?* C: *O něco víc než dvě a půl míle.* A: *Ted' můžeme jet klidně, nemám už žádné pochybnosti. Vidím ten strom, o kterém nám říkala. Práší se silně. Ten prach mě zaslepuje.* B: *Vezměte si tento taft¹, který vás ochrání před prachem a 69: a před sluncem.* A: *To není nutné, neboť slunce zapadá. Obávám se, že nedorazíme do města za denního světla.* B: *Promiňte, ale co je horší, tato cesta je nebezpečná kvůli zlodějům. Předešlého dne tu přepadli bohatého obchodníka tady u toho stromu. To mi dělá starosti, abychom také nebyli přepadeni, pokud nebudeme pozorní.* A: *Vidím věž města, jestli se nemýlím.* B: *Skutečně.* 70: *Bude pozdě, než tam dorazíme, obávám se, že se nedostaneme dovnitř.* A: *Promiňte, ale nezavírají brány před devátou.* B: *Tím lépe, protože nerad bych nocoval na předměstí.* A: *Já také ne.* B: *Zeptejme se těchto lidí, který je nejlepší nocleh ve městě.* A: *O to se nestarejte, znám nejlepší nocleh ve městě. Je to u Červeného lva v Cammerově ulici. Pospěšme si, prosím, myslím, že 71:*

¹ druh tkaniny

zvedají padací most. B: Jsem tak unaven, že nemohu jet dál, a navíc, můj kůň kulhá. Myslím, že ho píchá hřebík nebo je zraněn na zádech a pak, tahle cesta je tak tvrdá, že mně to celého zmáhá. A: Tak pojedme tedy dovnitř.

3.1.4.5 Pátá kapitola

Následující kapitola nás zavádí do hostince, kde se pánové přejí ubytovat. Ptají se, zda je v hostinci místo, zda se tam nachází dobrá stáj a také dobré pití a jídlo. Popisují, jak se má sluha postarat o koně. Jeden z ubytovaných jde na večeři do města a zmiňuje jakýsi dům u Trefaurerů. Jiný zase potkává svého známého z Bruselu. Baví se o tom, co nového ve Francii a zmiňují občanskou válku. Jednomu z hostů není dobře a odebere se do komory. Prosí služebnou o připravení postele, o šátek na hlavu a ptá se, kde je záchod. Nakonec chce polibek na dobrou noc, aby se mu lépe spalo, což počestná dívka odmítá, popřeje mu dobrou noc a odchází.

Běžné rozhovory v hostinci

Robert, Simon, hostinský a další.

A: Bůh vás ochraňuj před neštěstím, pane hostinský. 72: B: Budte vítáni, pánové. A: Ubytujete nás na tuto noc? B: Ano, zcela rád, můj pane. Kolik je vás? A: Je nás dohromady šest. B: Máme dostatek míst pro třikrát tolik lidí. Ubytujte se, pokud se vám tu líbí. A: Máte dobrou stáj, dobré seno, dobrý ječmen, dobré stelivo a dobré víno? B: To nejlepší ve městě, vyzkoušíte ho. 73: A: Máte něco k jídlu? B: Ano, můj pane, ubytujte se, nebude vám nic chybět. A: Poslužte nám dobře, protože jsme unavení a polomrtví hlady a žízní. B: Pánové, bude o vás dobře postaráno, i o vaše koně. A: To říkáš dobře. Otři mého koně a odsedlej ho, rozvaž jeho ocas a dej mu dobrou podestýlku, vezmi ohlávku, která je u sedla, pokud ji nemá, tak jednu kup. 74: Dám ti zase peníze a budeš mít něco k pití. B: Nestane se žádné nedopatření. Váš kůň pil? A: Ne, ale teď mu ještě napít nedávej, je ještě příliš horký, byl by dýchavičný, projdi ho trochu, potom až něco sní, vezmi ho ke žlabu. Podívej se, jestli kolo popruhů není rozbité. Přines mi moje zavazadlo, které visí na hlavě

sedla, vyzuj mi boty, 75: vyčisti je a polož je pak tamhle. C: Bude to uděláno. Dali by jste si teď večeři, pánové? A: To říkáte dobře, jste dobrý chlapík. Pojdme, jsem hotový. D: Já jdu na večeři do města, kdyby se po mě někdo sháněl, najde mě v domě Trefaurerů nebo jim řekněte, že hned po večeři zase přijdu. A: Poslouchejte, zítra ráno, před tím, než napojíte mého koně 76: vezměte ho ke kovářovi, ať se dobře podívá, jestli ho nic nepíchá. D: Pánové, nezapomeňte se na mě napít a já vám všechno zaručím. A: Skutečně máte vinu na tom, že rozbijíte tak dobrou společnost. D: Není nápravy. Zítra vám celý den zajistím společnost. A: Co za lidi je vevnitř? D: To jsou hosté. A: Odkud jsou? Z tohoto města. Je vám milé se s nimi najíst? A: Je nám to jedno. 77: B: Bůh vám žehnej, pánové. E: Bůh vám poděkuj, pane hostinský. B: Buďte veselí s tím, co máte, a nešetřete vínem, protože je horko. Vyčepní, natoč pintu čistého vína, ať si všichni mohou vzít. Moji hosté, co si myslíte o tomto víně? Nechutná dobře a nemá pěknou barvu? Nestojí za to ho pít? A: Je pěkné a dobré. Kde je hostinská? 78: Přijde brzy, mezitím se veselte s tím, co máte. Příště se budete bavit lépe. A: Je nám velmi dobře, pane hostinský, děkujeme. B: Pane, připíjím na vás. A: Očekávám to od vás, pane hostinský, připíjím vám z celého srdce. B: Můj pane, dovolíte mi, abych vám připil? A: Děkuji tisíckrát. B: Myslím si, že jsem vás už někde viděl, ale nepamatuji se kde. Myslím si, 79 že to bylo v Bruselu. A: Ano, skutečně, já jsem z Bruselu. B: Nebudete mi mít za zlé, když se zeptám na vaše jméno? A: Jmenuji se Samson. B: Z jakého jste rodu? A: Z rodu Scholierů. B: Máte pravdu, teď vás poznávám, jak se vám vede? A: Dobře, příteli, jsem připraven vás potěšit. B: Děkuji vám za vaši dobrou vůli. Odkud přicházíte? Přes moře? A: Ne, přicházím z Francie, z Anglie. 80: a z Německa. B: Co nového ve Francii? A: Doopravdy nic dobrého. B: Jak to? B: Jsou tak rozzuření jeden na druhého, že se o tom bojím i mluvit. B: Bože ochraňuj nás od občanských válek, protože to je těžké soužení, ale musíme být trpěliví, budeme mít mír, když Bůh bude chtít. A: Co za novinky se říká v tomto městě, co se říká dobrého? B: Všechno jde dobře, neznám žádné novinky. A: Pánové, promiňte 81: cítím se špatně. B: Můj pane, cítíte-li se špatně, jděte si odpočinout. Vaše komůrka je připravená. Johano, rozdělej oheň v jeho komoře a ať tam nic nechybí. A: Moje přítelkyně, je má postel připravená, je dobrá? F: Ano, je to dobrá postel, z prachového perí, povlečení je velmi čisté. A: Svlékněte mi moje kalhoty, zahřejte mou postel, protože je mi velmi zle. Třesu se jako list na stromě. 82: Zahřejte šátek na hlavu a zavažte mi dobře hlavu. Zavázala jste ho moc pevně, přineste mi polštář a dobře mě přikryjte. Zatáhněte závěsy a připněte je špendlíkem. Kde je nočník, kde je záchod? F:

Následujte mě, ukážu vám cestu, jděte stále rovně, najdete je po pravé straně, pokud ho neuvidíte, tak ho ucítíte. Pane, už nic jiného nepotřebujete? Je vám dobře? A: Ano, přítelkyně. 83: Zhasněte svíčku a pojdte blíž ke mně. F: Zhasnu ji, až půjdu z pokoje, co žádáte, ještě vám není dobře? A: Moje hlava leží příliš nízko. Posuňte ten polštář, nemůžu ležet takhle nízko. Moje přítelkyně, polibte mě, aby se mi lépe spalo. F: Spěte, स्पेते, nejste nemocný, když mluvíte o líbání. Raději umřít, než políbit může v posteli nebo na jiném místě. Ve jménu boha si odpočiňte, 84: dobrou noc a dobrý odpočinek. A: Děkuji pěkná dívko.

3.1.4.6 Šestá kapitola

Následující rozhovor se odehrává při vstávání. Uživatel slovníku má možnost naučit se běžné věty jako *kolik je hodin, rozdělejte oheň, připravte snídání apod.* Pánové vstávají časně a jdou do kostela. Dávají úkoly hospodáři, jak má zaopatřit koně a co jim má připravit ke snídání. Dovídáme se, že dnes je postní den. Poté jdou pánové na procházku a obdivují hezké město. V tuto chvíli se mění styl, jakým je konverzační příručka psána. Už se nejedná o ucelený rozhovor s na sebe navazujícími výpověďmi, ale vždy k jednomu začátku věty je přiřazeno více možností, např. *to je hezká dívka, hezká žena, hezký muž*, aby si čtenář mohl vybrat tu variantu, kterou zrovna potřebuje. Tím se konverzační příručka podobá více současným konverzačním příručkám.

Rozhovory při vstávání

Simon, Robert, Artus

A: Hola, nechceme vstávat? Není čas vstávat? B: Kolik je hodin? A: Jsou dvě hodiny, jsou tři hodiny. Chlapče, přines světlo a udělej oheň, at' 85: můžeme vstávat. B: Zakřičte víc nahlas, neslyší vás. C: Tady jsem, pane, co si přejete? Ještě není denní světlo, můžete spát ještě dobré dvě hodiny, než bude světlo. A: Jdi, jdi, udělej oheň, nedělej nás línými, tak dobrý hospodář jako ty. Přines mou košili, at' můžu vstávat. B: At' zůstane v posteli, kdo chce, ale ne já, já mám spoustu práce. Kde je koňar? Jdi mu říct, 86: že může

vzít mého koně k řece: Až ho vytře a vyhřebelcuje, učeše hřívu, osedlá a sváže ocas, ať mu dá také napít a odměrku a půl obroku. B: Jdi a kup mi deset šněrovadel, neboť deset oček na mých kalhotách je rozbitých. Půjčte mi vaše šídlo. C: Jste vzhůru pane? A: Ano, ještě není čas? C: Není pozdě, 87: obchodníci ještě neotevřeli svůj obchod, nevyložili své zboží, pomalu se oblékněte. A: Jdeme do kostela, připravte mezitím snídani. C: Co mám pro vás připravit? Dnes je den ryb. A: Jak? C: Je den svatého Bartoloměje, postní den. A: Vůbec jsem na to nemyslel, nevěděl jsem, že je půst. Připravte nám tedy dvanáct čerstvých vajec, usmažených na pánvi, 88: teplý koláč a čerstvé máslo. Půjdeme, pánové, jste připravení? B: Skutečně, to je hezké a bohaté město. Podívejte se na ty hezké ulice a pěkné domy. A: Toto je nádherný chrám, hezký kostel. B: To je hezká dívka, hezká žena, hezký muž. A: Co je to za urozeného člověka? B: Je nejvznešenější, nejvytrvalejší, nejčestnější, nejmoudřejší, nejbohatší z celé země, nejskromnější, nejdvořilejší, nejsvobodomyšlnější z celého města. 89: A: Co je to za muže? B: To je nejpyšnější, nejlakotnější, nejžárlivější, nejhloupější, nejhroznější, nejchudší, největší lichotník z celého města. Co je to za ženu? To je ta nejhezčí, nejčestnější, nejčudnější, nejlepší, nejšťastnější, nejsmutnější na faře. A: Co je to za dívku? B: To není dívka, je vdaná. A: Není 90: vdaná B: Je zasnoubená, je to vdova, je to dobrá hospodyně. Má dobré věno, má dobré manželství. A: Co má pro manželství? B: Má vychování a počestnost, není to dost? A: Ano. B: Kdo tu leží pochován? A: To je opat z N. To je hezký hrob, hezký a skvostný náhrobek, přečtěme si epitaf. A: Teď se pojdme vrátit do našeho ubytování, 91: nasnídat se. A pak nakoupíme věci, co jsou potřeba.

3.1.4.7 Sedmá kapitola

Kapitola sedmá předkládá rozhovor mezi prodávajícím a kupujícím a svým obsahem je podobná druhé kapitole. Čtenář má opět možnost naučit se, jak požádat o zboží, jak se zeptat na cenu, jak smlouvat apod. V kapitole jsou zmíněny různé druhy látek a sice: *samet, satén, damašek, barchet, burchat, bugron* a také několik druhů mincí: *reál, angelot, dukát, koruna, denár* a také to, že ne všechny mince jsou kvalitní, některé z nich nejsou odbytné nebo nemají správnou váhu či nejsou z dobrého kovu. Na konci kapitoly je zařazen přehled číslovek a dní v týdnu a různých časových údajů.

Obchodní rozhovory

A: Pánové, co byste si rádi koupili? Podívám se, jestli mám něco, co by se vám hodilo. Prodám vám to dobře a levně, jako nikdo ve městě. Pojd'te dovnitř. B: Máte nějaké látky holandských barev? A: Ano, pane, mám velmi pěkné a dobré, nejlepší ve městě 92 i v celé Anglii. Jakou barvu byste chtěl? Hnědou, šedivou, zlatožlutou, červenou, žlutou, fialovou nebo modrou? Mám všech barev a všech cen. B: Za kolik prodáváte loket této černé? Prosím, nedávejte to nad cenu. A: Chcete jen jedno slovo? Bude to stát korunu za loket. B: To je příliš mnoho, dám vám čtyři šilinky. A: To je skutečně málo, to bych na tom prodělal, stojí mě to víc. 93: Vezměte si celý kus za šest liber, čtyři šilinky a šest feniků. To jsou jen čtyři šilinky šest pencí za loket. B: To je příliš drahé. Kolik loktů je tamhletoho? A: Uvidíte, jak to budu měřit, to je dvacet sedm a půl lokte a osmina. B: S posledním slovem dám šest liber. Odmítnul jsem tak pěkné jako tyto, které byly levnější za loket. A: Měl byste to vzít a řeknu vám, nebyl-li byste můj dobrý známý 94: neměl byste to za méně jak šest liber, patnáct šilinků, ale protože jste to vy, pak slevím devět šilinků na kus. Myslím, že netoužíte po mé ztrátě, a doopravdy, jestli to odmítnete, nikdo to nedostane za takovou cenu, ani kdyby to byl můj bratr. B: Nu dobře, měl jste ale odečíst deset feniků, aby to bylo zaokrouhlené. A: Nelpím na deseti fenicích. B: Zaplatím vám v dobrém a 95: těžkém zlatě. A: Pro mě platí všechno stejně, peníze i zlato, ale skutečně jste příliš tvrdý, ale raději něco ztratím, než abych vás poslal pryč. Doufám, že jiného dne dopřejete peníze mně než někomu jinému. B: Ano, vskutku, neopustím vás pro někoho jiného. Chtěl bych mít poslíčka nebo nosiče zavazadel, neboť musím koupit ještě další věci a můj nocleh je odtud daleko. A: Co si přejete dále? B: Kus nebo dva 96: sametu. A: Doopravdy žádný nemám, ale jděte do dalšího obchodu na druhé straně ulice, ten muž vám to nechá kvůli mně levněji. C: Pane, co žádáte? Hledáte dobrý samet, satén, damašek, barchet, burchat, bugron nebo jiný druh hedvábné látky? Co chcete? Budete to mít levně. B: Ten učeň má dobrý jazyk, 97: bdí nad prospěchem svého majitele. Ukažte mi kus černého sametu. C: Ano, rád. Podívejte, není dobrý? Už jste někdy viděl lepší? B: Nemáte lepší? C: Ano, ovšem, ale je také mnohem dražší. B: Je mi jedno, kolik stojí, pokud je dobrý. C: Toto je ten nejlepší samet, na který jste kdy sáhl. B: Přesvědčíte mě, abych tomu věřil. Už jsem viděl lepší i horší.

Nerozdělávejte ho celý, už jsem viděl dost. 98: To neškodí, když ho rozbalím, tak ho zase zabalím. Zatrápená práce, nemá stanovenou cenu. B: Kolik zaplatím za loket? C: Dvacet šilinků. B: Považujete si toho příliš. C: Ne, opravdu, není možné najít takový, který by byl lepší nebo hezčí barvy. B: Můžete si říkat, co chcete, ale já vám nedám tolik. C: Kolik dáte, abych to prodal a něco dostal? 99: Věřím, že mi přinesete dobré štěstí. B: Dám vám sedmnáct šilinků, dostanu to za to? C: Ne, skutečně. Nemohu to prodat za takovou cenu, to víte, to se nemusí říkat. Stojí mě to víc, než vy mi nabízíte, ztratil bych na tom příliš. B: Na kolik si ceníte těchto dvou kusů dohromady? A řekněte to jen jednou. C: Chcete jenom jedno slovo? Zaplatíte třicet dva liber. 100: jedno slovo nebo sto, neslevím ani o feník. B: Ne, ne, jste příliš drahý, řekněte mi poslední slovo a nezdržujte mě tak dlouho. C: Pane, říkal jsem vám, že jsem muž jednoho slova, za méně bych to nemohl dát, pokud bych si na tom nechtěl uškodit. B: Vidím, že jste muž jednoho slova, musíme jít jinam, vy jste nerozumný. C: Jděte, kam je vám libo 101: ve jménu boha, najděte to nejlepší. Je mi milejší, když na tom někdo jiný vydělá, než abych já ztratil. Ale můžu vás ujistit o jedné věci, i když půjdete do všech obchodů v Antverpách, nenajdete nikoho, kdo vám udělá tak dobrou nabídku jako já. Když nenajdete nic lepšího, přijďte znovu, moji cenu znáte. B: Vaše cena není pro nás. C: Vy víte, co máte dělat. 102. B: Vida, že se nedomluvíme na ceně, ochraňuj vás Pánbůh a žijte dobře. C: Pro vaši radost, kdybych to mohl dát za menší cenu, dostanete to rychleji než kdokoliv na světě, stejně tak jako ten, kdo vás sem posílá. D: Jdou pryč. Odešli pryč. C: Nechte je jít, nechte je běžet. Jestliže odešli, protože věřili tomu obchodu, přijdou rádi znovu. E: Pane, 103: zdá se mi, že ten samet je velmi dobrý. Pokud ho odmítneme, neseženeme brzy takový za takovou cenu, zeptáme se, jestli sníží cenu o těch čtyřicet šilinků. Vezmeme to? C: Ano, jestli mi věříte a nebudete toho litovat. D: Pane, přicházejí opět. C: Budou přivítáni, jestli přinášejí peníze. B: Zaplatím, nepřidělávejte nám další práci, vezmete třicet liber 104: pro oba kusy bez žádného dalšího slova? Tak vám dáme peníze. C: Vy jste skutečně únavní, neptáte se, jestli na tom prodělám nebo získám, to je pro vás stejné, no no, změříme to nejdříve. B: Ne, ne, považuji to za změřené, věřím vám, tady jsou vaše peníze. C: Tenhle starý angelot je příliš malý, tato francouzská koruna příliš lehká. Těchto deset šilinků je zabroušených. Tento dukát nemá váhu. 105: Tato vlámská koruna není odbytná. Tento réal je ze špatného zlata. Tento denár není z dobrého stříbra. Tyto španělské reály nejsou z dobrého kovu. B: Jste mrzutý při přijímání peněz, kdybych to býval věděl, když jste mi prodával vaše zboží za dvacet liber, nevzal bych ho. C: Pane, je to

vaše volba, jestli to vezmete nebo necháte. Tolik za to nedostanu, abych přijmul lehkou peníze, které nejdou na odbyt. B: Já jsem je skutečně nekoval, ani nebrousil. C: To vám věřím, ale nevím, co s tím dělat. B: Tady si vezměte můj měšec a zaplaťte, co je libo. Tady je padělaný šilink. C: Přibijte ho tady na sloupek. C: To udělám, přineste mi kladivo. Uši toho, kdo takto udělal tento šilink, by měli být také přibity. 107: B: Nuže, jste spokojen? C: Ano, pane, děkuji vám a nešetřete ničeho, co mám, bez peněz nebo s penězi. B: Děkuji vám, pane. Poslíčku, vezmi si tohle na záda a dones to do mé ubytovny. F: Pane, nevím, kde je váš nocleh. U zlatého lva v Cammerově ulici a vyříd', ať přichystají jídlo, neboť tam brzy budeme. C: Koupíme panenku nebo dvě 108: pro naše děti? E: Kup je pro nás oba. B: Dobře, hostinská, budeme jíst? G: Umyjte se, jděte a posaďte se. B: Nechte osedlat naše koně a dát jim uzdu, už bychom měli být o dvě míle dál. C: Najezme jsme se ve stoje, pojďme. E: Spočítejte nám to pane hostinský, kolik jsme dlužní? H: Dlužíte čtyři šilinky a šest pencí za osobu a koně. 109: B: Tu máte, jste spokojen? H: Ano, pane. B: Kde je děvečka? Tu máš, milá přítelkyně, to je na cestu; čeledíne, přiveď sem mého koně, dobře si ho ostrojil I: Ano, pane, nebyla to těžká věc. B: Na, tady je spropitné, jak jsem ti slíbil, aby sis na mě někdy vzpomněl. I: Děkuji pane, budu vždy připraven vám sloužit. Nezapomeňte na nocleh 110: až sem přijedete, bude o vás postaráno jako v žádné jiné ubytovně v Antverpách. B: Tak jsem to shledal a nevyměním ho za žádný jiný.

Číslo

Jedna, dva, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm, devět, deset, jedenáct, dvanáct, třináct, čtrnáct, patnáct, šestnáct, sedmnáct, osmnáct, devatenáct, dvacet, dvacet jedna, dvacet dva, dvacet tři, třicet, čtyřicet III: padesát, šedesát, sedmdesát, osmdesát, devadesát, sto, tisíc, deset tisíc, sto tisíc, milion.

Dny v týdnu

neděle, pondělí, úterý, středa, čtvrtek, pátek, sobota, jeden týden, jeden den, osm dní, jedenáct dní, měsíc, rok, půl roku, datum

3.1.4.8 Osmá kapitola

V poslední kapitole je ukázka různých deseti dopisů a smluv. V prvním dopise píše syn svému otci a ptá se ho na zdraví a zároveň otce upozorňuje, že už mu poslal tři dopisy,

ale na žádný nedostal odpověď. Poté ho žádá o zapůjčení peněz a slibuje, že je neutratí zbytečně. Následující dopis je odpověď od otce, ve kterém mu peníze posílá spolu s morálním poučením, aby byl syn vždy pracovitý a zdržel se špatné společnosti. Třetí dopis je dopis dlužníkovi, ve kterém žádá pisatel adresáta, aby mu urychleně vrátil půjčené peníze, protože je potřebuje. Následují dvě odpovědi. V jedné se dlužník omlouvá, ale slibuje, že peníze pošle. V druhé dlužník děkuje a peníze posílá. Šestý dopis je stížnost pisatele na chování přítele, který mu odmítl zapůjčit knihu. Poté následují dvě smlouvy o pronájmu domu a nakonec tři stvrzenky na vypůjčené peníze. Kapitola končí přehledem různých možných oslovení v dopisech.

112: Jak se naučit psát dopisy, smlouvy, dluhopisy a stvrzenky

Dopis psaný příteli

Záhlaví: Milému otci, Petrovi z Barlemontu, bydlištěm v Antverpách, ve Vysoké ulici, vedle zlatého štítu.

Ctihodný a milý otče, 113: při tvé dobré laskavosti a současně mé nejmilejší matky: dávám vám vědět, že jsem čilý a zdravý, pochválen buď Bůh, ale chtěl bych, abyste věděli, milý otče, že toužím vědět, jak se vám vede, protože jsem vám napsal dva až tři dopisy, ale doposud jsem nedostal žádnou odpověď, což mě velmi udivuje, protože nevím, co je příčinou. Proto mám o vás velkou starost, zda se vám nepřihodilo 114: nějaké neštěstí. Proto vás prosím, milý otče, abyste mě nenechal déle čekat v této starosti, ale prosím, ze vši lásky, kterou ke mě máte, abyste mi napsal o svých věcech po tomto poslíčkovi nebo po prvním, kterého najdete. Vězte také, milý otče, že potřebuji tři nebo čtyři guldery, které by mi pomohly v mém trápení, o které vás prosím, abyste mi poslal 115: po tomto poslíčkovi. Nemyslete si ale, že své peníze utrácím neúčelně, dám vám účet všech peněz, které jste mi poslali. Dále vás prosím o vaši dobrou přízeň, abyste mě připomněli všem našim přátelům. Tentokrát nic více, pak prosím Boha, aby vám z jeho srdečnosti zachoval čilost a zdraví. Ode mě Johna z Barlamontu, vašeho pokorného syna, bydlištěm v Bruggách, na náměstí 116: koruny. Prvního května v roce našeho pána 1575. Vždy připraven vám sloužit.

Odpověď: Milý synu, obdržel jsem 10. května tvůj dopis, napsaný prvního téhož měsíce, z kterého jsem porozuměl, že jsi zdravý, což mě velmi potěšilo a že velmi toužíš vědět, 117:

jak je to s námi. Tedy ty si mi poslal dva nebo tři dopisy? Pochop určitě, že jsem ani jeden nedostal, až tento poslední. Psal bych více, ale nenašel jsem žádné posly pro ty dopisy, a také jsem neměl žádné důležité záležitosti, které bych ti napsal. Co se nás týká, jsme všichni zdraví, díky bohu. Tvoje matka byla nemocná dva nebo tři dny, ale teď 118: už je zase zdravá, potěš Pánbůh. Posílám ti po tomto poslovi čtyři zlaté guldeny, ale postarej se, ať je neutratíš zbytečně, což by bylo zlé, protože jsem je vydělal velkou prací v potu těla. Konej vždycky dobře a buď pracovitý a především se ochraňuj před zlou společností. Začal si dobře, ale to nebude nic platné, pokud nevytrváš. Nic více tentokrát, odevzdávám tě Bohu.

119: Dopis dlužníkovi.

Davide, příteli, přeji vám vše nejlepší a prosím, přátelsky, aby jste mi při příležitosti poslal těch dvacet guldenů, které jste mi dlužen, protože je teď opravdu potřebuji, abych zaplatil muži, kterému dlužím já a který mě nenechá v klidu ani ve dne ani v noci. Kdyby tomu tak nebylo, chtěl bych počkat déle, 120: ale velká nezbytnost mě nutí, proto mě omluvte. Přijďte někdy do Antverp obveselit se a abychom si pohovořili o našich věcech. Prosím vás, napište nám o vašem zdraví. Co se týká mě, já mám dobré zdraví, pochválen buď bůh. Prosím také, abyste mi napsal odpověď po tomto poslovi, kdyby bylo něco potřeba, neostýchejte se mě požádat, co by bylo možné 121: jsem ochoten vám pomoci. Bůh vás opatruj.

Odpověď:

Můj dobrý příteli, Rogere. Obdržel jsem váš dopis, který jste mi poslal: abych vám poslal peníze, jež vám dlužím, což je pro mě teď nemožné. Ale pošlu vám je nejpozději během osmi dní, protože můj dlužník mi slíbil dát peníze, které vám pak pošlu. 122: Nemějte proto obavy. Prosím vás tedy, aby jste měl strpení a nezlobil se na mě, že vás nechávám čekat tak dlouho. Skutečně vězte, že to nemůže být jinak. Bůh vám dej klid bez konce.

Jak zaplatit dluh s omluvou

Můj milý příteli, Rogere. Přeji vám hodně zdraví a štěstí a posílám vám po tomto poslovi, který je můj bratr, 123: těch deset vlámských liber, které vám dlužím a děkuji vám srdečně, že jste tak dlouho počkal. Mrzí mě, že jsem je nemohl poslat dříve. Použil jsem všechnu

svou pílí, ale jak je těžké dostat peníze, je k neuvěření. Proto mi to nepovažujte za zlé a už mi neposílejte úpis, který jsem vám dal.

124: Jiný dopis

Můj dobrý příteli Petře, přeji vám všechno dobré a vězte, že jsem s vámi nespokojen, protože jste mi odmítl půjčit knihu. Nemůžu pomyslet, čím jsem si to od vás zasloužil. Teď ale dobře vidím, jak málo pro mě uděláte, když mi odmítnete takovou malou záležitost. Vaše slova a myšlenky si neodpovídají. Kdyby 125: vy jste mě požádal o věci větší důležitosti, neodmítl bych vás. Je to většinou pravda, když se říká, že člověk by měl vyzkoušet přítele tím, že ho o něco požádá. Pak v nouzi už je to pozdě. Mně už to stačí, já už si vám vyzkoušel.

Smlouva o pronájmu domu

Já, Johan z Barlemontu, přiznávám a potvrzuji, že jsem pronajal Petrovi Marschallovi 126: dům ležící na náměstí v Antverpách, nazývaný „Zajíc“ s dvorem a studánkou po dobu šesti let, která začne na nadcházející vánoce roku sedmdesát pět za deset liber a deset šilinků ročně, každý půl rok pět liber a pět šilinků se stavem, že každý z nás dvou může na konci šesti let a 127: půl roku před tím dát výpověď bez podvodu.

Potvrzení o pronájmu domu

Já Johan Velký, přiznávám a potvrzuji, že jsem přijal od Petera Marschalla částku ve výši pěti liber a pěti šilinků za půlroční pronájem domu od vánoc roku sedmdesát pět, který mi dlužil za dům ležící v Antverpách, na náměstí nazývaném „Zajíc“, který si ode mě pronajal. Stvrzuji 128: zaplacení na půl roku až do dalšího termínu a podepisuju se vlastní rukou. Dalším termínem je pátý leden.

Platební závazky

Já John z Barlemontu, bytem v Antverpách, potvrzuji a přiznávám, že dlužím Herkulovi Marschallovi, obchodníkovi bydlícím ve Velainu 129: částku třiceti liber, deseti šilinků a šesti pencí vlámských peněz za pět anglických látek, které jsem koupil a přijal a jsem s nimi velmi spokojen. Proto bych mu rád tuto částku zaplatil ve třech termínech a sice deset liber

na další svatodušní mši v Antverpách, dalších deset liber na mši sv. Bavona 130: a zbytek na dalším studeném trhu Bergona. Na důkaz pravdy se tu podepisuji.

Závazek na půjčené peníze

Já Peter Veliký, bydlíštem v Antverpách, přiznávám a potvrzuji, že dlužím Johanu Blanckertovi sumu čtyř set vlámských liber, které mi půjčil z velkého přátelství. Proto slibuji, že mu je splatím, až se jich bude domáhat. 131: Na důkaz pravdy se tu podepisuji.

Stvrzenka

Já, Johan Blanckart, bydlíštem v Bruggách, potvrzuji a přiznávám, že jsem od Johana Velkého, bydlíštem v Antverpách, obdržel sumu deseti guldenů, který má každý hodnotu dvaceti stuverů, které jsem mu vypůjčil. Tím jsem ztratil závazek stanovený na desátý den v listopadu roku sedmdesátpět. Tímto potvrzuji, že už mi bylo zaplaceno 132: a jsme vyrovnání. Na důkaz pravdy se tu podepisuji vlastní rukou.

Nadpis dopisů:

Následující slova by měla být používána v nadpisu dopisu. Ale člověk si musí dát pozor, aby připisoval každé osobě slovo, které mu náleží.

Moudrému, velmi moudrému, ctihodnému 133: velmi ctihodnému, opatrnému, velmi opatrnému, čestnému, velmi čestnému, jedinečnému, velmi jedinečnému, váženému, velmi váženému, mocnému, velmi mocnému, znamenitému, nejznamenitějšímu.

Člověk musí vzít v úvahu, že Angličané, Němci, Latinové, Francouzi, Španělé a Italové potřebují jiné nadpisy, proto by se zde uvedené příklady 134: neměly úplně následovat, ale měly by se překládat, aby odpovídaly vlámskému jazyku.

3.1.4.9 Konverzační příručka - shrnutí

Podle témat obsažených v konverzační příručce lze vidět, že největší přínos měla konverzační příručka pro obchodníky. Obchodní témata jsou zastoupena v kapitolách *O prodávání a nakupování, Jak vymáhat dluhy* či *Obchodní rozhovory*. Kapitoly *Jak se zeptat na cestu* a *Jak psát dopisy, smlouvy, dluhopisy a stvrzenky* jsou témata, které mohla být též zamýšlena pro obchodníky, ale jistě velmi dobře posloužila i jiným uživatelům. *Rozhovory*

při hostině, Rozhovory při vstávání, Běžné rozhovory v hospodě pak představují všeobecná témata, která měla pomoci běžnému uživateli při každodenní komunikaci.

3.1.5 Slovníková část

3.1.5.1 Úvod slovníkové části

Druhou částí knihy je vlastní slovníková část. Začíná opět úvodem, ve kterém je čtenář informován, jak se slovníkem pracovat a sice, že má hledat jednotlivá slova podle abecedy a skládat je do vět s využitím přehledu časování sloves na konci knihy.

134: Zde začíná druhá kniha.

Úvod druhé knihy.

Jak si viděl v první knize, způsob, jak se naučit mluvit vlámsky, anglicky, německy, latinsky 135: francouzsky, španělsky a italsky, byl pomocí běžných rozhovorů. Stejný vzor najdeš i v druhé knize. Mnoho běžných slov je tu seřazených podle abecedy, tak aby si sám mohl hovořit. Takže pokud chceš přeložit některé věty z vlámstiny do angličtiny, němčiny, italštiny, francouzštiny, španělštiny nebo italštiny, nemusíš udělat nic jiného, 136: než si všimnout, jakým písmenem slovo začíná, a pak ho jednoduše najít a tak hledat slovo za slovem. A když ta slova najdeš, dáš je dohromady, jako si to viděl v první knize. Ale aby si je spojoval dobře, měl by si znát způsob, jakým se mění věty v různých časech a osobách, totiž časování, které je pro tebe připraveno v šesti jazycích. 137: Bůh tě opatruj.

Následuje slovní zásoba, která jak bylo zmíněno výše, je řazena podle abecedy. Výchozím jazykem je vlámsčina.

3.1.5.2 Slovní zásoba

Slovní zásoba je velmi různorodá a zastupuje rozličné tematické okruhy. Většinou se jedná o jednotlivá slova, ale najdeme tu i slovní spojení a krátké věty. Slovním druhem, který je zastoupen nejvíce, jsou slovesa – přibližně polovina všech slov ve slovníku. Následují podstatná jména, poté přídavná jména a v menším počtu příslovce, zájmena a číslovky. Předložek, spojek a částic najdeme ve slovníku minimum.

Z analýzy slovní zásoby z hlediska tematického vyplynulo, že slovník nebyl sestaven s ohledem pouze na jeden okruh uživatelů. Svědčí o tom několik různých faktů. Za prvé pocházejí jednotlivá slova z příliš odlišných tematických okruhů a pro jednu skupinu uživatelů (např. pouze pro obchodníky) by většina slov byla zbytečných. Za druhé se jedná o všeobecnou slovní zásobu, která nejenom nabízí slova potřebná při popisování všedních činností případného uživatele (např. *pěstovat, lžíce, ovce*), ale zároveň předkládá i v každodenním použití jazyka méně frekventovaná slova (*pohrdat, zrcadlit se, cín*). Třetím, neméně důležitým faktem je to, že pokud by byl slovník určen pouze obchodníkům, obsahuje příliš málo slov potřebných pro daný obor.

3.1.5.3 Tematické rozřídění slovní zásoby

Rozdělit slovní zásobu obsaženou ve slovníku do jednotlivých tematických okruhů se ukázalo být těžším úkolem, než se na začátku zdálo. Některá slova jsou tak specifická, že není možné vybrat téma, pod které by bylo možné je zařadit. Jiná slova je zase možné zařadit do více tematických celků. Přesto jsem se pokusila taková témata najít a ty předkládám v následující kapitole.

Slova označující osoby:

malá žena, malý muž, mladý muž, tlustý muž, tlustá žena, dobrý muž, dobrá žena, vysoký muž, vysoká žena, krásný muž, krásná žena, Angličan, žid, mrzák, chlapec, panna/dívka, příbuzenstvo, pár, přítel, žena, vdova, otec, pán.

Slova označující povolání a tituly:

král, královna, vévoda, vévodkyně, císař, císařovna, dvořan, papež, kardinál, kanovník, biřic, radní, písař, kaplan, kostelník, obchodník, kuchař, krejčí, bednář, punčochář, nožič, kameník, minciř, truhlář, zámečník, kovář, herec/hráč, obuvník/švec, tesař, vozka/kočí, zbrojař, tkadlec, svíčkář, barvíř, kojná/chůva, hostinský, hostinská, dohazovač, lovec, lodník, námořník.

Slova označující různé budovy a místa ve městě či ve vesnici:

město, místo, ulice/cesta, kaple, kostel, zvon, kašna, škola, věž, vězení, žalář, vodní mlýn, větrný mlýn, stodola, stáj, jatka, pastva, pastvina, vinice, pěšina.

Slova označující místnosti a nábytek v domě:

bydlet, komora, sklep, sál, schodiště, okno, cihla, židle, stůl, stolička, lavička.

Slova označující nádobí:

vědro, pohár, lžíce, nůž, džbán, slánka, talíř, mísa, trychtýř, cínová pánev, džbánek/konvice, rožeň, ubrousek.

Slova označující věci každodenní potřeby, pracovní nástroje apod.:

svíčka, zhášítka svíček, vosk, pochodeň, hřeben, zrcadlo, mince, pergamen, papír, kalamář, inkoust, hřebík, kleště, lopata, žebřík, sud, bečka, zátky, šněrovadlo, jehla, přeslice, vřeteno, povlak/potah, chůda, dmychadlo, otep, špalek, tyč, břemeno, vak/pytel, koberec.

Slova označující druhy látek:

tlustá látka, vlněná látka, plátěná látka, samet, barchent.

Slova označující přírodní živly, přírodniny a chemické prvky:

země, vzduch, vítr, voda, oheň, bláto, prach, písek, sláma, mraky, rašelina, sníh, slunce, kámen, pěna, led, železo, rtuť, cín.

Slova označující rostliny a části rostlin:

jasan, vrba, dub, žalud, obilí, pšenice, ovoce, jahody, třešně, angrešt, hrách, šťovík, šafrán, fenykl, salát, kapusta, větev, kořen, list.

Slova pojmenovávající zvířata:

pták, straka, kachna, kuře, slavík, krahujec, labuť, vlašťovka, ryba, placka pomoránská¹, jeseter, losos, štika, žába, kuň, osel, oslice, ovce, jehně, prase, vlk, opice, had, hlemýžď, červ, blecha, štěkat, snášet vejce.

Slova označující potraviny, pokrmy, jejich vlastností a činnosti při přípravě a konzumaci pokrmů:

¹ druh ryby

jídlo, vajíčko, tvrdý chleba, tvrdé maso, maso, šunka, klobása, paštika, vývar, skořice, sůl, dort, moučník, lívanec, cukr, víno, kus, vařit, sladit/osladit, solit, nalévat/čepovat, sbírat pěnu/smetanu, vařit pivo, stočit do sudu, postit, postit se, sladkost, sladký, kyselý, obědvat, večeřet, snídat, vařit.

Slova označující části těla:

tělo, kůže, hlava, čelo, vlas, brada, čelist, jazyk, zuby, hlas, rameno, loket, pupík, zadek, nehet, noha/chodilo, prst, prsty u nohou, srdce, ocas, vnitřnosti.

Slova označující země, města:

Anglie, v Bruggách.

Slova označující volnočasové aktivity:

karetní hra, hra, tancovat, odpočívát, zpívat, hrát v kostky.

Slova označující číslovky:

dvě, čtyři, pět, deset, dvanáct, patnáct, dvacet, padesát, osmdesát, stovka, čtvrtina, polovina.

Slova označující časové údaje a příslovce času:

den, celý den, noc, v noci, ráno, večer, v poledne, rok, pondělí, středa, pátek, sobota, neděle, leden, únor, březen, květen, červen, Velikonoce, od včerejška, denně, někdy, vždy, zřídka, příliš brzy, příliš pozdě, velmi časně, pak, brzy/časem, čas, týden, hodina.

Slova označující místo:

zde, tam, dole, venku.

Slova označující způsob:

jinak, vesele, hbitě, spěšně, čistě, bohatě, sladce, těžko/stěží, vážně, hrubě, špatně, společně, statečně, moudře, hodně, dobře, proč.

Slova označující míru:

méně, více, velmi, úplně.

Částice:

ne.

Spojky:

i, tedy, když.

Předložky:

v, pod, pod, k/u/v, proti.

Abstraktní podstatná jména:

hloubka, tloušťka, velikost, výška, tvrdost, tíha, špína, tvar/forma, zápach, přísaha, dovednost, kaz, stejnost, stálost, marnost, marná sláva, čistota, výhoda, zázračnost, zázrak, hlad, stupeň, jméno.

Slova popisující vzhled a vlastnosti:

vysoký, dlouhý, křivý, hubený, úzký, ostrý, silný, čtvercový, hluboký, studený, dutý, poloviční, měkký, lehký, čistý, daleký/vzdálený.

Slova popisující charakterové vlastnosti:

moudrý, vynalézavý, věrný, pilný, odvážný, důvtipný, starostlivý, krotký, přátelský, poslušný, zdatný/statečný, zdvořilý, velmi dobrý, líbezný, úžasný, nezdrženlivý, veselý, zlý, bláznivý, pošetilý, lakotný, lakomý, závistivý, lstivý, štedrý, pyšný, divoký, ušlechtilost, věrnost, zdvořilost, pýcha, lstivost, láska, štedrost, píle, bláznovství, líbeznost, bláhovost, netečnost/lenost, statečnost, moudrost, lakota, závist.

Slova popisující fyzický vzhled, vlastnosti a schopnosti:

mladý, krásný, hezký, hbitý, loudavý, všemohoucí, rychlý, hluchý, němý, unavený, mlsný, nový, usmrkaný, odvaha, síla, mladost, nemocný, prašivý, čistý, nahý, zdravý, nemoc.

Slova popisující náladu:

radostný, smutný, rozzlobený, příjemný, hněvivý, radost, dobrota, hněv, únava, zloba, štěstí, hanba.

Barvy:

černý, bílý.

Další přídavná jména:

vzácný, urozený, stálý, roční, marný, samotný, mdlý, plný, proměnlivý, pravdivý, jiný.

Oblečení a oblékání:

límeček, šaty, kazajka, ponožky, plášť, bota, spona, šněrovat, opásat, odpásat, rozpárat, svléknout, navléct (jehlu), rozvázat, obléci, stříh.

Slovesa mluvení:

oznámit, říct, volat, svolat, odvolat, zavolat, odpovědět, mumlat, žvanit, stěžovat si, skučet, svěřit, chlubit se, slíbit, pobízet, poděkovat, hádat se, žehnat, zdravít, vzkázat, lhát, chválit, jmenovat, vyslovovat, kárat, hláskovat, žertovat, mlčet, těšit/utěšovat, napomenut, lichotit, přísahat, radit, žádat, nařídit.

Slovesa označující myšlení, porozumění apod.:

myslet, rozmyslet se, chápat, věřit, považovat, uvažovat, vzpomenout, vědět, znát, vymyslet, rozumět, zapomenout, vzpomenout, znát, dozvědět se, zkoumat, vyslechnout, posuzovat, porovnat, podporovat, prokázat, vyřešit, dokázat.

Slovesa učení:

učit se, vyučovat, poučit, poskytovat vědění, zkoušet, počítat, psát, chybovat, určit, lekce.

Slovesa označující pocity a stavy:

důvěřovat, doufat, slitovat se, odvážit se, ctít, trpět, milovat, bát se, stydět se, chtít, snít, unavit, mrzet, tušit/předvídat, pohrdat, radovat se, vyděsit, rozčlít, rmoutit, být, sázet se, vylekat, vzbudit/bdít, ujistit, zvyknout si, zkusit, znelíbit se, toužit, uspokojit, učarovat, dychtit, omrzet, unavit, pohrdat, zajímat se.

Slovesa označující špatné činnosti:

podvádět, rozvzteklit se, ubližovat, vysmívat se, loupit, krást, tlouci, bít, mstít se, podvést, trápit.

Slova mající vztah k náboženství:

modlit se, uctívat, kát se, křtít, zhřešit, kázat, modlit, očistec, hřešit, světit, svatý, hřích/vina.

Slovesa pohybu:

jít, běžet, přijít, přijet, jezdit, sestoupit, stoupat, jet na káře, pospíchat, doprovázet, přiblížit se, utéci, svalit se, vystoupat, postoupit, obcházet, projít, potkat, narazit, vrávorat,

pohybovat, skákat, shromáždit, letět, jít pryč, spadnout, procházet se, jít ven, vanout, plavat, veslovat, cestovat.

Slovesa stání, čekání apod:

čekat, zůstat, zdržovat se, sedět, stát, ležet, očekávat, čekat, klečct.

Slovesa popisující, jak člověk o sebe pečuje:

koupat, navonět, šatit, česat, spát, mýt/prát.

Slovesa smyslového vnímání:

vidět, dívat se, podívat se sem, podívat se tam, cítit, poslouchat, chutnat.

Slovesa označující začátek/konec:

začít, pokračovat, skončit, následovat, dokončit.

Slovesa popisující přírodní jevy:

kapat, mžít, svítit, pršet, zima, zrcadlit se, rachotit, padat kroupy, stmívat se, hřmít, kvést, foukat, hořet, hnít, plesnivět.

Slovesa vládnutí:

panovat, vládnout.

Slovesa popisující boj, obranu, trest:

zabránit, bránit, chránit, ukrývat, vést válku, vyhrát, přemoc, pokořit, vyhnat, zadržet, vydědit, hlídat, setnout hlavu, střílet, odsoudit, ozbrojit, vzdát/vzdávat se, obléhat, odsuzovat, bojovat, padnout v trest, odpustit, vzdorovat, odsoudit, vyhlásit/prohlásit, zranit, zakazit/zničit, být potrestán, potrestat, trestat, předvolat před soud, obhajovat, svědčit, ukrývat, mír.

Slovesa popisující koloběh života:

žít, vdát/oženit, manželství/sňatek, zplodit, rodit děti, zemřít, pohřbít.

Slovesa popisující fyzické projevy a stavy:

třást se, kousnout, štípat, štípnout, škrábat, líbat, pít, jíst, dotknout se, kašlat, žvýkat, smát se,, kulhat, kýchat, sát, zvracet, močit, otékat, smrkat, vzdychat, páchnout, dotknout se,

plivat, sát, zmrznout, plakat, vzdychat, zčervenat, probudit, unavovat, dařit se, krvácet, kojít.

Slovesa popisující práci se zvířaty nebo práci na poli:

rybařit, lovit, ochočit, držet na uzdě, pást, zorat, zalévat, osévat/zasít, kosit, sít, pěstovat.

Slovesa popisující různé pracovní činnosti:

kovat, tavít, příst/sprádat, dělat, vyrábět, měřit, stříhat, malovat, řezat, stavět, lepit, mlít, tisknout, pracovat, vrtat, sušit, kopat, brousit, obchodování, ubytovat, pracovat, kupovat, klepat, svázat, opatřit známkou/orazit, bělit, tkát, zametat, namáčet, zapálit, rozkrojit, zlatit, škrabat, loupat, rozkrájet, čistit, rozštípat, mazat.

Slovesa popisující změnu místa:

odnést, odtáhnout, přinést, nést, otočit, pověsit, zdvihnout, ponořit, vléci, vláčet, táhnout, tahat, opustit, vytáhnout, ohnout, dát pryč/odstranit, vrátit, naložit, vzít, otočit, nalít, přimíchat, zamíchat, rozsypat, hodit.

Slovesa označující změnu stavu:

odříznout, odebrat, zlámat, uhasit, prorazit, zauzlit, zavřít, odstranit, zaměnit, ohřát, prasknout, zbavit, zhoršit se, zlepšit, zmenšit, změkčit.

Slovesa označující pohyb dohromady:

sbírat, sbalit.

Slovesa popisující vztah k ostatním lidem:

loučit se, opustit, doprovodit, pomoci, obejmout, najmout, pozvat v hosty, sloužit, starat se, navštívit, léčit, vyléčit, dotknout se, vážit si.

Slovesa vlastnictví:

vlastnit, nabýt, zdědit, dát, mít,, půjčit, odevzdat, používat, náležet, přijmout.

Slovesa popisující různé děje:

přihodit se, znít, schylovat, nachýlit, zbýt, stát se, objevit se, trvat, setrvat, zaměnit, obdržet, získat, hledat, poslat, vybrat, ztratit, přikázat, přinutit, poslechnout, pověřit, vrazit.

Způsobová slovesa:

muset, smět.

Ostatní slovesa

připravit, přikrýt, udělat stejně, rozdělit, udělat znovu, vypůjčit, otevřít, odevzdat, obklopit, přimíchat, ucpat, ukazovat, napínat, značit, označit, upravit, dát do pořádku, lepit se, podniknout, použít, uspořádat, překážet,, kolébat, naplnit, odcizit, vycpat, upevnit, odkrýt, barvit, opotřebovat,, překonat, uveřejnit, vážit si, vniknout, odepřít, nalézt, schovat, škrtnout/odvolat, sklonit, zbavit, zacházet.

Slova týkající se peněz:

šetřit, dlužit, závdavek/peníze na ruku, utratit, nabídnout, společný, stát (o ceně), bohatství, stvrzenka, lhůta/termín, chudý, bohatý, chudoba, lakotnost.

Slova týkající se smrti:

smrt, utopit se, uškrtit, mrtvý.

Zájmena:

já, mě, ty, tebe, tvůj, ona, jemu, jeho, my, vás, bez vás, váš, před vámi, nic, nikdo, některý, nějaký, veškerý/všechn, kdo, který, s kterým, co.

Tázací zájmena:

proč, kde, o čem, za kolik.

Různé fráze:

co je? on je tu, kdyby toho nebylo, v kolik hodin, je to skutečně tak, není to tak, co je to?, kam jdete?, odkud jste?, jakou věc?, na co?.

Zajímavou skutečností je, že některá slova na první pohled ve slovníku chybí. Například se ze slovníku dovíme, jak se řekne *otec* nebo *vdova*, ale chybí slova *matka* a *vdovec*. Slovník obsahuje dny v týdnu: *pondělí, středa, pátek, sobota, neděle*, ale chybí *úterý* a *čtvrtek*. Naprosto nekompletní je řada čísel. Slovník obsahuje číslovky *dvě, čtyři, pět, deset*, ale nikoliv *jedna, tři, šest, sedm, osm, devět*. Ze zvířat jsou zastoupeny i méně obvyklé druhy jako *opice, hlemýžď* nebo *blecha*, ale chybí například *pes* či *kráva*.

3.1.5.3 Slovní zásoba pro obchodníky

Jak již bylo zmíněno výše, tematicky různorodá slovní zásoba obsáhnutá ve slovníku měla pomoci širokému okruhu uživatelů dorozumět se v cizím jazyce v každodenních situacích. Protože tato diplomová práce pracuje s hypotézou, že byl slovník určen především obchodníkům, pokusila jsem se vybrat slova, která byla do slovníku zařazena pravděpodobně s ohledem na tuto skupinu uživatelů. Jedná se o tato slova: *obchod, obchodovat, obchodník, mince, stvrzenka, lhůta/termín, kus, dlužit, závdavek/peníze na ruku, koupit, nabídnout, stát (o ceně), za kolik a* dále číslovky, časové údaje a místní údaje. Pokud bychom považovali různé věci jako možný předmět obchodu, mohli bychom sem zařadit názvy látek, nádobí, různých domácích potřeb, jídla a případně přídavná jména označující kvalitu výrobků jako *dlouhý, čistý, měkký apod.* a označení barev.

Můžeme tedy pozorovat, že část slovní zásoby se vztahuje k tématu obchodování, ale v porovnání s celkovým množstvím slov, které slovník obsahuje, se nejedná o velký počet. Proto lze hypotézu, že by byl slovník určen pouze obchodníkům, s ohledem na výsledek tematické analýzy vyvrátit.

3.1.6 Časování sloves

Za slovníkem následuje přehled časování sloves. První z nich je sloveso mít: *haben/to have* ve všech osobách a sice v indikativu přezensu (*ich habe/I have*), préterita (*ich hatte/I had*), perfekta (*ich hab gehabt, I have had*) a futura (*ich werde haben/ I shall have*). Dále rozkazovací způsob (*hab du/have thou*) a přací věty (*O das ich hette/o that thou haddest*) a konjunktiv (*das ich moge haben/that I have*). Následuje sloveso být: *sein/to be* ve všech výše zmíněných tvarech.

3.1.7 Poznámky o výslovnosti

Poslední stránky slovníku předkládají přehled výslovnosti francouzštiny, španělštiny a italštiny.

IV. Závěr

Z výsledků, které přinesla jazyková analýza textu, jsem dospěla k závěru, že osmijazyčný slovník ze 16. století ze sbírek Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze nebyl zamýšlen výhradně obchodníky, nýbrž pro široký okruh uživatelů. Zároveň se ale domnívám, že byl sestaven s předpokladem, že právě obchodníci budou tvořit nemalou část uživatelů.

To, že slovník nebyl určen výhradně jenom obchodníkům, je patrné ze samotné předmluvy pro čtenáře, kde se píše, že slovník má sloužit těm, co obchodují, cestují, žijí u dvora nebo pro ty, kteří *táhnou s válkou*. Z analýzy konverzační příručky bylo možné vysledovat, že některá témata se zaměřila právě na obchodníky a sice kapitoly *O nakupování a prodávání; Obchodní rozhovory; Jak vymáhat dluhy a Jak psát dopisy, smlouvy, dluhopisy a stvrzenky*. Obchodníkům, kteří se svým zbožím cestovali, mohla být určena i kapitola *Jak se zeptat na cestu*, která ale dobře posloužila i jiným cestovatelům. Naopak kapitoly *Hostina deseti lidí; Běžné rozhovory v hostinci a Rozhovory při vstávání* se zabývají natolik všeobecnými tématy, že je nelze považovat za určené pouze obchodníkům.

Analýza slovníkové části z hlediska tematického potvrdila, že slovník neměl sloužit pouze při obchodní konverzaci. Obsahuje totiž velmi různorodou slovní zásobu, pokrývající jak každodenní všední situace, tak méně obvyklá témata, která by se ve slovníku pro obchodníky dala stěží očekávat.

Věřím, že interpretace výsledků získaných jazykovou analýzou je správná a doufám, že výsledky diplomové práce, stejně tak jako samotný překlad slovníku, který by mohl v budoucnu posloužit k dalšímu pokračování výzkumných prací, budou pro Pedagogické muzeum J.A. Komenského v Praze přínosem.

V. Resumé

Předmětem zkoumání této diplomové práce byl osmijazyčný slovník z 16. století vytištěný na přelomu let 1585/1586 ze sbírek Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze. Slovník postrádá jakýkoli titulní list, a proto není znám původ slovníku, autor, ani jakému okruhu uživatelů měl slovník sloužit. Cílem této diplomové práce bylo pomocí překladu, analýzy témat konverzační příručky a analýzy slovní zásoby z hlediska tematického potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, zda byl slovník určen obchodníkům a cestovatelům, čemuž by nasvědčovaly malé rozměry slovníku.

Teoretická část diplomové práce se zabývá lexikografií. Předkládá definici a dělení slovníků, přičemž větší pozornost věnuje slovníkům překladovým. Následuje vývoj českého slovníkářství od jeho počátku až do současnosti. S ohledem na to, že součástí slovníku je i konverzační příručka, zabývá se teoretická část i tímto tématem. Dále je představen život v 16. století s cílem přiblížit dobu, ve které slovník vznikl.

Praktická část vyvrátila hypotézu, že měl slovník sloužit pouze obchodníkům a cestovatelům. Z výsledků, které přinesla tato diplomová práce, vyplynulo, že slovník byl zamýšlen pro široký okruh uživatelů, což potvrzuje samotný úvod slovníku a všeobecná slovní zásoba obsažená ve slovníkové části. Podle výběru témat v konverzační příručce je ale zřejmé, že slovník byl sestaven s ohledem na to, že bude využíván zejména obchodníky.

VI. Summary

The object of this diploma thesis is an octalingual dictionary from 16th century from the collections of the Pedagogical Museum J.A. Komenského in Prague. The title page of this dictionary is missing and therefore the origin, the author and the range of users, who the dictionary was intended for, are not known. The aim of this diploma thesis was to confirm or disprove the hypothesis that the dictionary should have served tradesmen and travellers. The methods used were translation, language analysis of the phrase-book and the thematic analysis of the contents of the dictionary.

The theoretical part of the diploma thesis deals with lexicography. It introduces the definition of a dictionary and various types of dictionaires with the most attention paid to translational dictionaries. Thereafter, the development of Czech lexicography from its beginning until nowadays is presented. The theoretical section also contains some facts about phrase-books. Furthermore, the time of 16th century is described with the aim to present the period when the dictionary was produced.

Regarding the hypothesis mentioned above, the linguistic analysis has brought these results. The dictionary should have served not only tradesmen but a wide range of users because of the general vocabulary and because it is partly mentioned in the introduction for readers. Additionally, it is assumed that it was intended mainly for tradesmen because of the choice of topics in the phrase-book.

VII. Seznam použité literatury

Prameny:

- *Osmijazyčný slovník z roku 1585/1586 ve sbírkách Pedagogického muzea v Praze*

Použitá literatura:

- BACHMANNOVÁ, Jarmila a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Lidové Noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.
- BINKOVÁ, Simona; POLIŠENSKÝ, Josef (eds.). *Česká touha cestovatelská: Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha : Odeon, 1989.
- CIESLAROVÁ, Marta. *Konverzační učebnice němčiny*. Třinec : Word, 1995. ISBN 80-900625-4-7.
- ČEJKA, Mirek. *Česká lexikologie a lexikografie*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1992. ISBN 80-210-0393-6.
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky*. Praha : Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0154-0.
- ČERMÁK, František. *Překladová lexikografie*. In Čermák, F. ;Blatná, R.(eds.): *Manuál lexikografie*. Jinočany : H&H, 1995. ISBN 80-85787-23-7.
- ČERNÝ, Jiří. *Malé dějiny lingvistiky*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-908-9.
- van DÜLMEN, Richard. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). Díl 1: Dům a jeho lidé*. Praha : Argo, 1999. ISBN 80-7203-116-3.
- van DÜLMEN, Richard. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). Díl 2: Vesnice a město*. Praha : Argo, 2006. ISBN 80-7203-812-5.
- FILIPEC, Josef. *Lexikálně sémantická výstavba hesla. Ústřední otázka lexikografické práce*. In Slovo a slovesnost, č. 18, s. 129-150.
- FILIPEC, J.; ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. Praha : Academia, 1985.
- FILIPEC, Josef: *Naše současná společnost, slovní zásoba a slovníky*. In Naše řeč, roč.75, 1992, s. 1–11.

- *Fraus ilustrovaný studijní slovník německo-český česko německý*. Plzeň : Fraus, 2006. ISBN 80-7238-417-1.
- FRONEK, Josef. *Velký anglicko-český slovník*. Praha : Leda, 2006. ISBN 80-7335-071-8.
- HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha : SPN, 1986.
- HLADKÁ, Zdeňka; MARTINCOVÁ, Olga. *Tradice a současnost české lexikografie*. [online]. In Маргарита Чернышева (ed.), Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов. Москва, 2008, s. 261-286. [cit. 2010-08-17]. Dostupné z www: < [www.phil.muni.cz/cest/lide/hladka/CJA014 Tradice.rtf](http://www.phil.muni.cz/cest/lide/hladka/CJA014_Tradice.rtf)>
- HLADKÁ, Zdeňka. *České slovníkářství na cestě k jednojazyčnému výkladovému slovníku*. In Naše řeč, č. 88, 2005, s. 140–159.
- KAŠPAROVÁ, Jaroslava. *Španělský jazyk, španělské knihy a čeští intelektuálové, 16.-17- století*. In Documenta Pragensia, č. 27, Praha, 2008, s. 499-522. ISBN 978-80-86852-27-0
- KATICIĆ, Radoslav. *Lodereckerův slovník-lexikografické dílo a kulturní památka*. In Dictionarium septem diversarum linguarum, videlicet Latine, Italice, Dalmatice, Bohemie, Polonice, Germanice & Ungarice, una cum cuiuslibet Linguae Registro siue Vocabulum, facile inuenire poterit. Singulari studio & industria collectum Petro Lodereckero Prage. Přetisk a dodatek. Zagreb : Novi Liber, 2005. ISBN 953-6045-44.
- KOVAŘÍKOVÁ, Lucie. *Německá konverzace*. Česlice : Rebo Productions, 1999.
- MACHOVÁ, Svatava: *Lexikografie*. In: Mališ, O., Machová, S., Suk, J. *Současný český jazyk – Lexikologie (Nauka o tvoření slov, lexikografie, slang)*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-222-2.
- MACKENEY, Richard. *Evropa 16. století*. Praha : Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-469-4.
- NĚMEC, Igor. *K problémům slovníkové definice*. In Naše řeč, č. 65, 1982, s. 113 - 118.
- LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc : VUP, 2003. 80-7067-965-4
- PEŠEK, Jiří. *Měšťanská vzdělanost v předbělohorských Čechách 1547-1620 : Všední dny kulturního života*. Praha : Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-789-3.
- SKALIČKA, Vladimír. *Vývoj jazyka*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1960.

- ŠIMEČKOVÁ, Alena. *Úvod do studia jazykovědné germanistiky*. Praha : Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0595-3.
- ŠUSTOVÁ, Magdaléna. *Osmijazyčný slovník z r. 1585 ve sbírkách Pedagogického muzea J.A. Komenského v Praze*. In *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2007*. Sborník z 16. odborné konference Olomouc, 13.-14. listopadu 2007. Olomouc, 2008.
- VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha : Libri; Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2008. ISBN 978-80-7277-390-9.
- VÍT, Martin. *Slovník.cz* [online]. Langsoft, 1995-2009. Dostupné z < www.slovník.cz <.

VIII. Přílohy – obrazový materiál

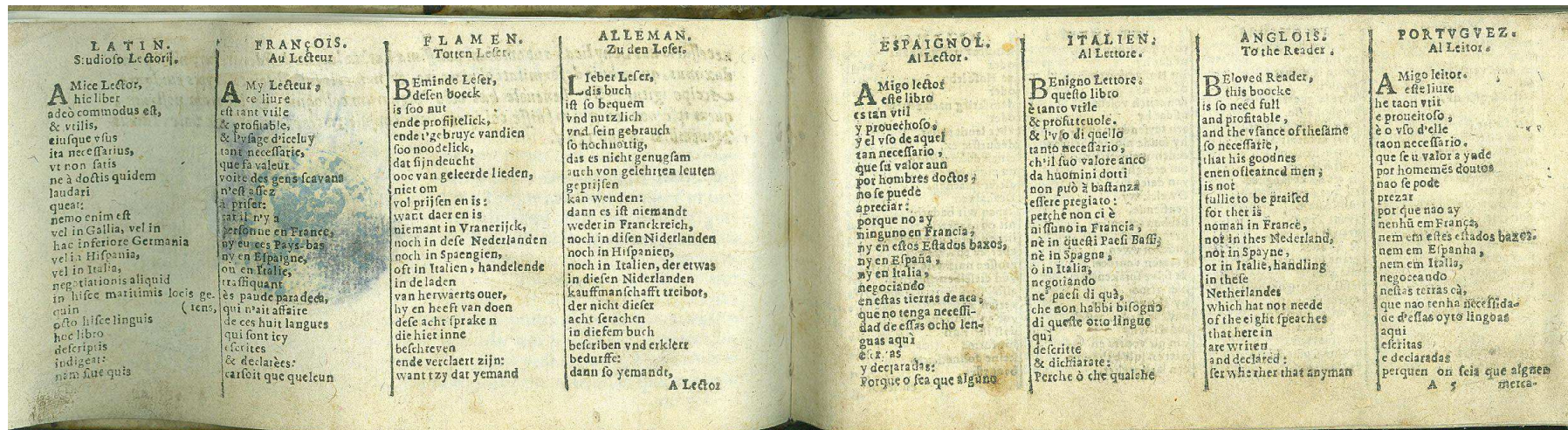
BENEVOLO LECTOR

Libelli huius quanta sit utilitas, facile indicabit is, qui aut variarum linguarum cognitione delectatur, aut per diversos orbis nostri tractus peregrinationem instituerit. Quandoquidem cum neminem usque adeo haberi ingenio putem, ut illius usum ignoret, complures exosculari, hunc evolvere, nocturna, diurna; manu versare existimo. Etenim (ut sepe usu venit) si parentes studiorum morum,ve, aut exterorum idiomatum ediscendi gratia suos liberos ablegant: videri quid de huius utilitate, ne dicam necessitate, dicendum sit: qui etiam intra ipsos parietes plenam, & perfectam variarum linguarum cognitionem quotidiana experientia tribuit. Dies desit eret. si munditatem, pulchritudinem, bonestatem, ceterasque illius dotes recensere vellem. Itaque cum in hac colloquiorum palestra nos etiam inter primos de sudaverimus, ut quam nitidissime excussa, variisque linguis interpretata, lucem viderent: unde non mediocrem fructum, nec exiguum studiorum applausum experti sumus, prodierintque etiam postea tum in Anglia, tum in Belgia, sex linguarum colloquia (sic dicto venia) ex parte mutila, in quibus nempe

necessario aut Anglica, aut omnium potissima Latina lingua desideraretur: nihil prius duximus, quam huic deformitati obviam ire, & numeris suis absoluta, typis evulgare. Accipe igitur Lector benevole hac octo linguarum colloquia, & laborem nostrum, quem ipse non exiguum fuisse colliges, boni consule, & vale. Idibus Novembris Anno 1585.

Obz. 1: Latinská přemluva

Obr. 2: Předmluva k čtenáři

L A T I N.	F R A N Ç O I S.	F L A M E N.	A L L E M A N.	E S P A I G N O L.	I T A L I E N.	A N G L O I S.	P O R T U G U E Z.
A. Iam fere decima est M. Nondum tam serum est. R. Certe est. M. Ioannes, adfer laternam. D. Non cupimus lucernam. clarum est Coelum, nihil est opus vlla laterna. H. Precor vobis felicem noctem. P. Nosque vobis Valete.	A. Il est bien dix heures. M. Non' est pas encore. R. Si est. M. Iean allez querir la lanterne. D. Nous ne voulons pas auoir de lanterne, il s'ist clair temps, il n'est pas besoin. H. Dieu vous doint bonne nuit. P. Et à vous aussi, à Dieu voue commande.	T. Het is wel thien uyten. M. Ten is nocht niet. R. Tis ymmers. M. Ian haelt de lanterne. D. wy en willen de lanterne niet hebben, het is claer weder, ten is geheen noot. H. God gheue u goeden nacht. P. Ende u Gock te Gode beuele icku.	A. Es ist gar na he zehen vhr. M. Es ist nocht nit se spat R. Es ist furwat M. Hans, hole die latern. D. Wir wollen die latern nit haben, es ist klar wetter, wir dotffen keiber latern. H. Gott gebe euch eingute nacht. P. Vnd euch auch, seydt Gott befohlen.	A. Bien son diez horas. M. No son aun. R. Si son. M. Iuan, trae la lanterna. D. No queremos hauer lanterna, haze claro tiempo, no es menester. H. Dios os de buens noches. P. Y à vos tambien, à Dios os encomiendo.	A. Già sono dieci hore. M. Non ancora, R. Si pure. M. Giovanni, va à pigliar la lanterna. D. Noi non vogliamo hauer lanterna, il tempo è chiaro, non fa dibisogno. H. Dio vi dia la buona notte. P. Et à voi ancora, mi vi raccomando.	A. It is well ten a clock. M. It is not yet. R. It is for aithat. M. Iohn, go fetch the lanterne. D. we will not havethe lanterne, it is faire wether, it is no neede. H. God give you good night. P. And you also, I commit you to God	A. Saõ bein dezhoras. M. Nã sãõ aynda, K. Si sãõ, M. Ioãõ, traze a lanterna, D. Nã õ queremos leuar lanterna, faz tempo claro, mau ha mister. H. Deos vos de boas voytes. P. E a vos tambien, en comendo vos à Deos.
<i>Caput 11.</i>	<i>Le 11. Capitulo.</i>	<i>Das 11. Capitel.</i>	<i>Das 11. Capitel.</i>	<i>El 11. Capitulo.</i>	<i>Il 11. Capitulo.</i>	<i>The 11. Chapter.</i>	<i>O 11. Capitulo.</i>
de formulis emendi, & vendendi, Catherina, Margareta, Daniel.	pour apprendre à a- cheter, & vendre, Catherine, Marguerite, Daniel.	mo telecêre coopê en de vercoopen. Lijken, Grietken, Daniel.	Von Kauffen vnd ver Kauffen. Catherina, Margareta, Daniel.	para aprêder à com- prar, y vender. Catarina, Margarita, Daniel.	per imparare à com- prare, & vendere. Catarina, Margarita, Daniello.	for to learne robuye and sell. Katherin, Margaret, Daniel.	para aprêder a com- prar e vender. Caterina, Margarida, Daniel.
P recor tibi fel- icem hunc diem	D ieu vous doino bon iour.	G od gheue goeden dach.	G ott gebe euch ein gute nacht. A. Bien	D ios os de buens dias	I ddio vi dia il buon di	G ood geeve you good merrrow	D eos vos de ben dias cognata

48
harta
67

Obr. 3: Konverzační příručka

LATIN.	FRANÇOIS.	FALMEN.	ALLEMAN.	ESPAIGNOL.	ITALIEN.	ANGLOIS.	PORTVGVEZ.
Indere	Vestir	Aendoen	Anzihenoderkleyden	Vestir	vestire	To put on	Vestir
deponere	oster	afdoen	abthun	quitar	mettere a basso	to put of	tirar ou deca
respondere	responder	antwoorden	an wortem	risponder	rispondere	to answer	responder
adorare	adorer	aenbiden	aabreten	adorar	adorare	to worship	adorar
auferre	porter pas	afdraghen	abtragen	deus abaxo	portare via	to carry downe	tirar fora
decidete	trancher	afhouwen	abhalten, abſchlagen	corrar	tagliare	to cut of	corrar
recipere	recevoir	aen veerden	abnehmen	recebit	riceuer, accettare	to receive	receber
auferre	oster	afnemen	abhalten	quitar	togliere	to take away	quitar
abſtinere	abſtenir	abſtinere	abhalten	quitar	ſtendere	to abſtaine	abſter
competere	competer	aenleuen	ankleben	abſtenir	toccare	to cleave to	competir
aggredi	entreprendre	ſennemen	angelien	competir	intraprendere	to take on	emprender ou acometer
arare	labourer la terre	ackerren	ackeren	compendes	atar	to till the earth	atar on lautar
aduenire	ariver	aencomen	ankommen	atar	arruare	to arrive	achegar ou arribar
deſcendere	deſcendre	afgaen	abſteigen	arrubar	ſcendere, ſmontare	to go downe	abaixar ou deca
inuocare	inuoquer	aenhooren	anrufen	abaxar	inuocare	to call vpon	inuocar
audire	eſcouter	arbeyden	anhoren	oye	vdire	to haiken to	ouvir
laborare	travailler	afsnijden	arbeyten	trabajar	trauagliare, aſaticare	to labour	trabalhar
abſcindere	couper ius	aſtrecken	abſchneiden	corrar	tagliar via	to cut of	corrar
detrahere	trier ius	Ande	abziehen	deus abaxo	tirar via	to pluck of	tirar fora
Alius	Autre	Ande	Ein ander	Otro	Altio	Other wiſe	Outro
aliter	autrement	anders	anders	Outro	altrimente	alſo	d'outra maneyra
ſic	ainſi	alſo	alſo	quando	coſi	when	aſſi
eum	quand	als	als	quando	quando	when you	quando
cum tu	quand vous	als ghy	als iht	quando vos	quando voi		quando vos

Obr. 4: Slovníková část

LATIN. Sequuntur Coniugationes.	FRANÇOIS. S'enuyuent les Coniugations.	FLAMEN. Hier na volghen de Coniugation.	ALLEMAN. Gier nach folgen die Coniugations.	ESPAIGNOL. Aqui figuen las Coniugaciones.	ITALIEN. Qui seguitano le Coniugationi.	ANGLOIS. Heere a frer followe the Coniugationis.	PORTVGVEZ. A qui seguen as Coniugaçõens.
Coniugatio verbi Habeo.	La Coniugation du vrbe, Auoir,	De Coniugatie vant woort, te Hebben	Coniugations des worts, Haben.	Coniugacion del verbo, Auir.	Coniugatione del verbo, Hauere.	The Coniugation of this verbe, to Have.	Coniugacaon de verbo, Auir.
Indicatus modus.	P Indicatif.	Indicatus modus	Indicatus modus	En la manera de mostrar	Indicatio modo.	Indicatus modus.	En la manera de mostrar
Habeo	Pay	Ich hebbe	Ich hab	Yo he	I hò	I have	Eu hey
Habes	tus	ghy hebt	du habst	tu has	tu hai	thou hast	tu has
Habet	ila,	hy heft,	der hat	aquel ha.	egli hà.	hee hath.	aquelle ha.
Habemus	Nous auens	VVy hebben	VVir haben	Nos otros hauemos	Noi habbiamo	Wee have	Nos auamos
Habetis	vous auez	ghy fieden hebt	ihr habt	vos aueys	voi hauec	ye have	vos aueys
Habent.	ils ont.	fy hebben.	sie haben.	aquellos han.	egli hanno.	they have.	aquel les
Habebam	Pauoye	Ich hadde	Ich hatte	Yo haufa	Io haueuo, io haueua	I had	Eu auia
Habebas	to auois	ghy hadt	du hatt est	tu auia	tu haueui	thou haddest	aquelle auia.
Habebar.	il avoit.	hy hadde.	der hatte.	aquel auia.	egli haueua.	hee had.	tu auias
Habebamus	Nous auions	VVy hadden	VVir hatten	Nos otros auiamos	Noi haueuamo	Wee had	Nos auiamos
Habebatis	vous auiez	ghylieden hadt	ihr hatten	vos otros auiaes	voi haueuare	ye had	vos auens
Habebant.	ils voient.	fy hadden.	sie hatten	aquellos auian.	egli haueuano.	they had	aquelles auian.
Habui	Pay eu	Ich hebbe ghehadt	Ich hab gehabt	Yo uue	Io hebbi	I have had	Eu ouue
Habuiſſi	tus eu	ghy hebt ghehadt	du haft gehabt	tu uuiſtes	tu haueffi	thou haft had	aquelle ouue.
Habuiſſi	ila eu.	hy heeft ghehadt.	der haft gehabt	aquel uuo.	egli hebbe.	hee hath had.	Nos ouuemos
Habuiſſimus	Nous auons eu	VVy hebben ghehadt	VWir habé gehabt	Nos otros uuiſtes	Noi haueuamo	Wee have had	vos ouueſtes
Habuiſſis	vous auez eu	ghylieden hebt ghehadt	ihr habt gehabt	aquellos uuiſten.	voi haueffi	they have had.	aquelles ouueraon.
Habuierunt, vel habuerunt.	ils ont eu.	fy hebben ghehadt.	sie haben gehabt.		egli hebbero.		T 4 Habebõ

Obr. 5: Poznámky k časování sloves